

Frankrijks dubbele ziel

Urbain Van de Voorde

bron

Urbain Van de Voorde, *Frankrijks dubbele ziel*. Cultura, Brugge 1944

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/voor002fran02_01/colofon.htm

© 2007 dbnl / erven Urbain Van de Voorde

Een woord vooraf

In de ongewoon dramatische, van alle mogelijkheden zwangere dagen die wij beleven is Frankrijks nederlaag voor ons, Vlamingen, het capitale feit.

Frankrijk heeft een nederlaag geleden, zoo snel en zoo volledig, als dit zelden met een groote mogendheid het geval is geweest. Zonder twijfel zal dit alleen reeds voor ons volk de verstragende gevolgen hebben. Niet wellicht omdat dit land ons bewust vijandig gezind zou geweest zijn of ons stelselmatig naar het leven stond, - al was de Fransche cultureele expansie, strekkend naar de 'annexion des cerveaux' alles behalve een legende en voor onzen volksaard een voortdurend gevaar. Want deze Fransche propaganda had hier haar nooit rustende agenten, zoodat wij in de onophoudende wrijvingen die ons met het Waalsch element in botsing brachten niet enkel met dit laatste af te rekenen hadden, maar practisch tevens met Frankrijk, het geestelijk en cultureele hinterland van alle romaniseerenden binnen België's grenzen. Uit het Fransche prestige in de wereld putten ze al hun krachten om offensief

tegen ons op te treden, met dit prestige voedden zij de grenzenlooze laatlunkendheid waarmee ze smalend op onze 'schamelheid' meenden te mogen neerzien. 'Vive la France' was het slagwoord onzer vijanden, waarmee ze ons steeds meenden den mond te kunnen snoeren. Niet op eigen waarden immers konden ze zich beroepen - want zoo goed als alles wat cultureele beteekenis heeft tusschen de zee en de Maas is van ons: zoowel nu als vroeger is hier hoofdzakelijk het Vlaamsch element creatief vruchtbaar gebleken. Slechts op staatkundig en ook administratief terrein zijn ze ons, met hun politieke doorzettingskracht, hun doelbewustheid en hun saamhoorigheidsgevoel als het er op aan komt tegen ons front te maken, verreweg de baas. De Vlamingen, droomers en dichters, moeten het hier steeds afleggen tegen het nuchtere, koel berekend positivisme van het Waalsche volk. Een gewichtige factor in deze berekening was, bij ontstentenis van voldoende eigen prestaties van beteekenis, hun beroep op de Fransche cultuur, waarmee zij de groote geestelijke en artistieke verworvenheden van het kleine Vlaanderen in de schaduw trachtten te stellen, daarbij gebruik makend van de ongunstige politieke en sociale conjunctuur waarin wij sinds lang geraakt waren.

De ineensstorting van Frankrijk heeft echter onzen

tegenstrevers den bodem onder de voeten weggeslagen. Het taalimperialisme, dat ze sinds meer dan honderd jaar tegenover Vlaanderen bedreven en dat voor ons eenvoudig op een denationalisatieproces neerkwam, heeft meteen zijn machtigste motorische drijfkracht verloren. Hoe op het toekomstig vredescongres over ons lot moge beschikt worden, van den ontzaglijken volksvreemden druk, dat de Fransche cultuurexpansie binnen België's grenzen op ons uitoefende en waaronder wij in het hart van ons levensgebied onze schoonste stad hebben moeten inboeten, zullen wij voortaan wel voor langen tijd verlost zijn. En dit nu is voor ons van een lotsbestemmende beteekenis. Politieke stelsels zijn in het huidige stadium van onze nationale herwording nog altijd secundair: primair is de handhaving van ons bestaan als volk, bestaan dat, tegen den oppervlakkigen schijn in, nog steeds ernstig bedreigd was. Want spijt alle Vlaamsche veroveringen op wetgevend gebied won het denationalisatieproces nog onverpoosd veld. Op de toekomst wil ik niet vooruitloopen. Steeds is het leven een strijd. Ook het leven der volkeren. En het is mogelijk dat wij voor de handhaving van ons volksdom ook later nog harden strijd zullen te leveren hebben, tegen nieuwe, nog onbekende gevaren wellicht. Maar dat het eeuwenoude gevaar dat uit het Zuiden dreigde thans met één stoot van ons afge-

wenteld is, blijft voor ons voorloopig van centrale beteekenis. En daarom is het wellicht niet overbodig even een terugschouwenden blik te werpen op de nationaal-cultureele structuur van het ongetwijfeld groote, maar ons toch in den loop der tijden volkomen wezensvreemd geworden volk, wiens taal en cultuur dank zij den fanatischen ijver van het romaniseerend element binnen onze landsgrenzen, een zoo groot gevaar voor de gaafheid van ons eigen volkswezen hebben opgeleverd.

[1]

Wat ongetwijfeld iedereen, zoowel vriend als vijand, in de historische Mei- en Junidagen 1940 het meest heeft getroffen, is de verbijsterende snelheid, waarmee het Fransche leger werd uiteengeslagen. De oorzaken van dit verbluffend verschijnsel liggen natuurlijk veel dieper dan in de militaire minderwaardigheid van het Fransche leger ten opzichte van zijn tegenstrever. In den oorlog hebben de bewapening, de techniek, de organisatie, de hogere leiding veel, zeer veel te beteekenen, maar zelfs aangenomen dat dit alles bij de Franschen inferieur zou geweest zijn aan de Duitsche oorlogsmachine, legt dit een zoo snelle en totale nederlaag nog niet uit.

Meer dan eens heeft in den loop der geschiedenis een gegeven volk een ongelijken strijd moeten voeren tegen een overmachtigen vijand, en heeft toch iederen vierkanten meter bodem taai en hardnekkig weten te verdedigen. Niemand zal beweren, en de Duitschers zelf doen zulks allerminst, dat de Fransche soldaat, zijn groote militaire traditie getrouw, niet hier en daar dapper heeft gestreden, niemand zal volhouden, dat de verovering van Frankrijk in de Lente van 1940 een militaire wandeling is geweest. En toch, en toch! Indien het Fransche leger zich slechts met een schijn

van strijd had teruggetrokken, dan nog had de verovering van dit uitgestrekte land nauwelijks sneller kunnen geschieden. De moderne gemotoriseerde oorlogsmiddelen mogen daar voor iets tusschen zijn. De ‘bliksemoorlog’ is zeker geen ijdel woord en bovendien is de krijgskans wel eens grillig. Van een Fransch standpunt uit beschouwd zou men kunnen zeggen, dat de Duitsche strategie een verrassing is geweest, dat men den grootsten Duitschen druk op den Franschen linkervleugel had verwacht en dus maatregelen in consequentie had genomen, terwijl integendeel de machtigste stoot van den vijand in het centrum is gevallen, wat de doorbraak bij Sedan ten gevolge had. Men kon zeggen, dat deze doorbraak een onvoorziene ramp was, daar ze de insluiting beteekende van de heele Belgische strijdmacht, het Engelsch expeditiecorps en groote deelen van het Fransche leger en dat het menschelijk onmogelijk was den immer nauwer wordenden Duitschen ring van staal en vuur te breken. Goed. Maar een feit blijft het niettemin, dat het overige Fransche leger, toch nog altijd groot genoeg, geen enkele ernstige poging gedaan heeft of kon doen om de ingeslotenen ter hulp te komen - iets wat een ieder toch had verwacht; dat, integendeel, het Weygand-front aan de Somme even snel werd ingedrukt als het front aan de Maas, en dat daarna geen enkele stroomover-

gang, noch aan de Seine, noch aan de Loire, meer ernstig kon worden betwist, - ten slotte ook niet de Rijnovergang vlak vóór de Maginotlinie, die frontaal werd aangevallen en doorgebroken, terwijl de Duitse legers met front naar het Zuid-Oosten over de hoogvlakte van Langres trokken en aldus weer een honderdduizenden man sterk Fransch leger wisten in te sluiten! Men moet toegeven, dat die ééne doorbraak bij Sedan wel een buitengewoon vernietigenden terugslag op nog geheel ongeschonden Fransche armeeën gehad heeft! Waren de Duitschers hun dan toch te sterk?

Zoo ja, vanwaar echter die plotse Fransche inferioriteit? Op geen enkel moment van het 'wapenbestand' tusschen de twee oorlogen (want dat wàs geen vrede!) hebben de Franschen ontwapend. De regeering van het Volksfront moge het tempo geremd hebben, toch had Frankrijk een enormen voorsprong, had reserves aan mannen en materieel, had zijn beruchte Maginotlinie, had een onophoudend geoefend kader en ervaren stafofficieren, kortom had alles wat een modern leger noodig heeft om oorlog te voeren. De ooren tuiten ons nog van de fabelachtige cijfers die Frankrijk elk jaar voor zijn bewapening uitgaf en er is niet de minste twijfel, dat Frankrijk door bijna de geheele wereld, door Engeland niet het minst! - als de geduchtste militaire macht ter wereld werd

beschouwd. Het moge vooral voor het defensief geoefend en uitgerust geweest zijn: het heeft zich dan ook op het defensief gehouden - al had Frankrijk zelf den oorlog verklaard, - dezen 'zonderlingen' oorlog met den feitelijken aanvaller maandenlang in een verdedigende positie, - tot de aangevallene opeens zelf aanviel - en met een paar geweldige slagen deze 'grootste militaire macht ter wereld' uit de wereld hielp... De menschen hebben een slecht geheugen. Maar had iemand vóór 10 Mei (ja nog nà den veldtocht in Polen!) in ernst durven volhouden dat bij den eersten Duitschen stoot Frankrijk ineen zou storten als een kaartenhuisje, - dien had men als krankzinnig opgesloten.

Ik kan niet blijven stilstaan bij de andere oorzaken die men zou kunnen aanvoeren ter verklaring van Frankrijk's nederlaag. Als het niet Duitschlands overmacht is, noch zijn eigen gebrek aan voldoende voorbereiding, dan zijn wellicht het Fransche wanbeheer, de politieke drijfverijen der vele parlementaire fracties, de vrijmetselarij, de joden, kortom de innerlijke verzieking der democratie, het verzwakte moreel van het Fransche volk voor de ineensstorting verantwoordelijk te stellen? Dat alles kan een rol gespeeld hebben, maar is toch maar de aanleiding der nederlaag. Deze verschijnselen zelf zijn feitelijk maar de exponenten van de diepere en andere oorzaak van

Frankrijks ondergang. En deze oorzaak ligt heel eenvoudig in het feit, dat dit land al sinds honderd vijf en twintig jaar bergaf was gegaan. Alles wat sindsdien is gevolgd, was niet anders dan ijdel machtsvertoon. Alleen i n s c h i j n was Frankrijk nog een groote mogendheid.

Na den val van Napoleon was Frankrijk op zichzelf teruggeworpen; geen van de vele veroveringen van de Republiek en het Keizerrijk had het kunnen behouden. Aangespoord door de heerschezucht van een enkelen man, die zelfs niet eenmaal tot zijn volksgemeenschap behoorde, maar die met een zéker instinct aan zijn zwak voor militaire glorie wist te gemoet te komen, had het zich hals over kop aan een machtsdroom overgeleverd, die zijn oude Rijn grenspolitiek ver te buiten ging. Dank zij het persoonlijk genie van den Keizer, had zijn macht enkele jaren lang een weergaloos apogeum bereikt, weliswaar niet zonder een even weergaloos opbruiken van levenskracht. En dat beteekende ten slotte een verlies, waar, na Waterloo, geen enkele winst tegenoverstond, - tenzij dan de herinnering aan het ontzaglijk napoleontisch epos. Noblesse oblige. Frankrijk heeft geprobeerd aan zijn groote reputatie trouw te blijven en als voordien figuur van groote mogendheid te maken. Aanvankelijk was dit niet zoo moeilijk. Het besloeg ten slotte een uitgestrekt territorium en

was, spijt de geweldige aderlating van de napoleontische oorlogen, nog steeds het dichtst bevolkte land van Europa. Was het uitgeput, ook zijn vroegere vijanden lagen vleugellam. Uit dynastieke beweegredenen had Metternich te Weenen de eenmaking van Duitschland verijdeld; Pruisen had, na zijn groote krachtinspanning gedurende de vrijheidsoorlogen, rust noodig, en wat de Donau-monarchie zelf betreft, deze mozaïek van ontelbare nationaliteiten, overblijfsels van het leenroerig stelsel in het moderne Europa, de eerstkomende honderd jaar zouden bewijzen, dat van dit rijk geen wezenlijke kracht meer zou uitgaan. In Italië en Duitschland zou zijn macht voortdurend slinken, en de compensatie die het zich voor dit verlies op den Balkan ging zoeken, zou hem in den wereldoorlog fataal worden. Neen, een groot gevaar voor Frankrijk kon Weenen na 1815 niet zijn. In de vele coalities tegen de Republiek en het Keizerrijk had het trouwens, als militaire macht, maar een poover figuur geslagen. Spanje was zwak als altijd en wat het verre Rusland aangaat, dat had voorloopig andere beslommingen. In dit uitgeputte Europa leek Frankrijk niet zwakker dan de staten, die het na langen strijd bedwongen hadden. Alleen Engeland, dat, het woord van Thomas Morus indachtig, het bloed der 'Utopianen' te kostbaar had geacht om het op de Europeesche slagvelden te stor-

ten, en derhalve vooral de ‘anderen’ had laten vechten, stond, in zijn volkskracht volkomen gaaf, op het toppunt zijner macht. Het had weer eens het Europeesch evenwicht verwezenlijkt.

Frankrijk scheen dus alleen ingetoomd, maar, althans betrekkelijk, niet verzwakt. Het wist trouwens, dat het vijf en twintig jaar lang alleen aan het gecoaliseerd Europa het hoofd had geboden en het was, terecht, fier op zijn militaire prestaties. Welk ander land ware toen tot zoo iets in staat geweest? En ongetwijfeld waren zijn oude machtsdroomen nog niet weggedreven. Vijftien jaar na zijn nederlaag voelt het zich weer sterk genoeg om in te grijpen in de Belgische ‘revolutie’. Het hoopte zoowaar ons land heel eenvoudig te annexeren. Wenschten zulks de ‘Belgen’ immers zelf niet? Het moest echter dadelijk voelen, dat Engeland de baas was. Oostenrijk en Pruisen zouden hebben laten betijen, het eene gedesinteresseerd, het andere te zwak om zich in een nieuwen oorlog te storten. Engeland sprak echter eenvoudig zijn veto uit, - en dit was voldoende. Het Koninkrijk der Nederlanden zag het wel gaarne in twee machteloze staatjes splitsen, - maar geen kwestie van impalming van het Zuidelijk deel door Frankrijk, - zelfs geen bestijgen van den Belgischen troon door een prins van Franschen bloede... Frankrijk ontwaakte uit zijn schoonen droom. Het voelde

opeens waar de eigenlijke meester van Europa zat. Het schikte zich en verving zijn mislukte politieke expansie naar het Noorden door een culturele. Een avontuur niet ongelijk aan het Belgische ondernam Frankrijk nog eens toen het zich mengde in de Italiaansche vrijheidsoorlogen tegen Oostenrijk. Hierbij verwierf het weliswaar Nice en Savoie, maar tot een beheersing van Italië als onder Napoleon I kwam het onder Napoleon III op verre na niet. Maar dit alles, zoowel als Frankrijks deelneming aan den voor dit land volkomen nutteloozen Krimoorlog, zoowel als de nog belachelijker expeditie naar Mexico, was ijdele krachtpatserij van dien Napoleon III, die het zijn grooten oom wilde nadoen, en waarin Frankrijk trouwens maar met betrekkelijk kleine expeditielegers betrokken was. Toen het echter in 1870 tot een ernstiger krachtmeting met Pruisen kwam, werd Frankrijk dadelijk vernietigend verslagen... Men was ver, zèèr ver van de zegetochten van Napoleon I!

En wat gezegd van Frankrijks rol gedurende den wereldoorlog? Het had in de vier decennia vrede die op zijn nederlaag van 1870-71 gevolgd waren, een nieuw koloniaal rijk van zoo grooten omvang weten te stichten, dat het slechts voor Engeland, den erfgenaam van zijn vorig koloniaal bezit, moest onderdoen. Onder het typisch Fransch euphemisme 'pénétration pacifique' (een waardige tegenhanger van de

‘annexion des cerveaux’!) ondernam het zegevierende expedities in Algerië, Marokko, Achter-Indië. Het was, niettegenstaande de nederlaag tegen Pruisen, rijk, gevierd, zelfs geducht; het beheerschte een wereldrijk; was een groote mogendheid van eersten rang, wier bondgenootschap in de wereldpolitiek men ijverig zocht. Weer was, of scheen het, het machtige Frankrijk van weleer...

En zijn rol gedurende het groot conflict van 1914-18? Zeker, het werd niet verslagen, ditmaal, niet g e h e e l verslagen. Maar de gansche oorlog door stond de vijand op zijn bodem en het heeft vier lange jaren noodig gehad, mitsgaders de hulp van zijn vele koloniale troepen en het bondgenootschap van de halve wereld (2 miljoen Amerikanen stonden in 1918 op Frankrijks bodem!) om eindelijk zijn uitgeputten, uitgebloeden en uitgehongerden vijand tot capitulatie te dwingen! Verder dan ooit stonden wij van de Fransche zegetochten van weleer! Men durft zich niet goed voorstellen, wat er van Frankrijk zou geworden zijn indien het alleen tegen Duitschland had gestaan...

Aan deze historische feiten wordt alleen herinnerd om aan te toonen, dat de macht van Frankrijk sinds de dagen van Napoleon fel was geslonken, tegen den uiterlijken schijn in. Het leefde van zijn faam en van zijn traditie, meer dan van zijn reële volkskracht.

Eén teken weliswaar ontging de wereld niet: de toeneming van zijn bevolking hield geen gelijken tred met die van de meeste zijner nabuurstaten. Einde van de XVIIIe eeuw nog het dichtst bevolkte land van Europa, werd het door Duitsland na 1870 snel overvleugeld. Ik kan hier niet in beschouwingen treden over demographische vraagstukken, maar wil alleen vaststellen dat, hoe men tegenover dit probleem ook sta, de betrekkelijke achteruitgang van Frankrijk wijst op een verzwakking van den levenswil als zoodanig. Bedenklijk was vooral, dat, sinds geslachten, de geboortebeperving vooral voorkwam bij de klasse der ontwikkelden, zoodat het der intellectueele élite weldra aan voldoende nieuwen aanvoer ontbrak. Want ook de geestelijke gaven zijn erfelijk. Een élite wordt aangekweekt. De uit het ruwe materiaal 'volk' zonder overgang geboren, hooger gedifferentieerde geesten zijn niet talrijk genoeg om de leemte, door de ongeborenen in de rijen der hooger beschaafden ontstaan, aan te vullen. Dit tekort aan intellectueele krachten ging gepaard met een ander fataal verschijnsel, namelijk de landsvlucht: 'La terre qui meurt'... De Franschen, van oudsher een landbouwersvolk, wenschten den grond niet meer te bewerken, en gingen zich in de steden samenvakken. Geheele dorpen stierven uit en vielen in puin. Zóó was het geweest in de laatste eeuwen

van het Romeinsche rijk. Hoezeer ook begunstigd door een heerlijk klimaat en een vruchtbaren bodem, versmaadde de Fransche boer de betrekkelijk geringe krachtinspanning die van hem gevegd was en liet het land door vreemde arbeidskrachten bewerken. In de jongste twintig jaar krioelde het in Frankrijk van allerhande vreemde inwijkelingen. Frankrijk, dat over een uitgebreid koloniaal rijk beschikte, bleek zelf een kolonisatiegebied. De inwijking werd trouwens officieel aangemoedigd. Kon Franschman worden, wie maar wou... Men hoopte daarin een tegengewicht te vinden voor de 'twintig miljoen Duitschers te veel'; men hoopte, dat deze vreemdelingen spoedig zouden geassimileerd zijn, maar had geen oog voor het gevaar dat deze overmatige opslurping van vreemd bloed mettertijd voor de gaafheid en de kracht van het Fransche volk zou beteekenen. En intusschen leefde men er letterlijk als 'God in Frankrijk'.

Ik citeerde daareven het bittere woord van Clemenceau. In den mond van dezen staatsman, dank zij wiens onbuigzame wilskracht en fanatischen haat voor Duitschland Frankrijk in 1914-18 spijt zijn vreeselijke offers aan bloed toch heeft volgehouden, klinkt deze uitlating als een wanhoopskreet. Tegenover de levenskracht en levenswil van het Deutsche volk, waarvan zijn snelle aangroei het onbetwijfel-

baarste teeken was, voelde de bewuste Franschman zich hulpeloos. Hij was er nu eenmaal van overtuigd, dat Duitschland de erfvijand was van zijn land en dat er bestendig gevaar uit het Oosten dreigde. Twee invasies in minder dan vijftig jaar, en met welke gevolgen voor Frankrijk! Hij vergat daarbij, dat Napoleon III den eersten inval zelf had geprovoceerd, in de hoop dat een oorlog - dien hij Pruisen dan ook verklaarde - zijn wankelen troon in geval van overwinning zou verstevigen. En wat de tweede invasie betreft, de Franschen vergaten daarbij nog eens, dat het veeleer hun onverzoenlijke houding was, hun revanche-idee, die hen in dit netelig parket had gebracht. Niet met Frankrijks producten wedijverde Duitschlands economische expansie op de wereldmarkt. De 'made-in-Germany-bill' is geen Fransche, wel een Engelsche beschermingspoging! En wat de tegen Oostenrijk gerichte Balkanpolitiek aangaat, daarover hoefde Frankrijk zich waarlijk het hoofd niet te breken. Neen! Frankrijk had zich de beproeving van 1914-18 kunnen besparen. Zijn belangen waren geenszins bedreigd, en niets in de vier en veertig jaren vrede die den wereldoorlog voorafgingen wijst er ernstig op, dat Duitschland Frankrijk naar het leven stond - integendeel: Bismarck heeft Frankrijks koloniale expansie aangemoedigd! Louter uit haat (gepaard met

schrik) voor Duitschland, louter wegens de niet verkropte deemoediging, die het door de nederlaag van 1870 door eigen schuld had ondergaan, louter uit de hoop, de door een zuiver Duitsche bevolking bewoonde provinciën Elzas-Lotharingen opnieuw te annexeren, - kortom, louter uit nationalen trots is Frankrijk tot deze Entente toegetreden, waarmee zijn beide partners zeer nuchtere, zeer positieve, zeer op materieele overwegingen gesteunde belangen wenschten te behartigen: Rusland ten koste van de Donau-monarchie, Engeland ten koste van het Duitsche Rijk. Dit alles ging Frankrijk geen zier aan. Zijn levensbelangen stonden geenszins op het spel. Indien het dus in 1914 weer met Duitschland in botsing kwam, dan was dit een gevolg van zijn eigen overspannen politiek*).

Zóó zagen de Franschen het natuurlijk niet. Men vindt altijd gemakkelijk een excuus voor eigen ondoordachte daden. Ze waren er zich niet van bewust, dat de gespannen verhouding waarin ze sinds jaren met Duitschland leefden, haar oorzaak goeddeels vond in hun eigen verderfelijke psychose, be-

*) Men leze daaromtrent 'La Victoire' door A. Fabre-Luce (N.R.F.), onverdachte getuigenis van een Franschman, neerkomend op Duitschland's vrijspraak van schuld aan den wereldoorlog.

staande uit een vreemd mengsel van zelfoverschatting en schrik. Ze beeldden zich in allen ernst in dat er in Duitschland niets anders dan duistere plannen gesmeed werden om de wereld, en Frankrijk in de eerste plaats, te beheerschen. Typisch voor deze noodlottige mentaliteit is b.v. dit kleine essay van Paul Valéry, 'Une Conquête méthodique', reeds in 1896 geschreven (toen de auteur nauwelijks 25 jaar oud was) gedurende den wereldoorlog in den 'Mercure de France' herdrukt en ten slotte in brochurevorm weer uitgegeven in 1925, waaruit blijkt dat Valéry dit opstel na dertig jaar nog altijd actueel achtte. Hier hebben wij dus een der grootste Fransche schrijvers van deze eeuw, een man die in zijn land en zelfs ver daarbuiten als weinig andere auteurs gevierd werd en dus kan gelden als een bij uitstek hoogstaand vertegenwoordiger van Franschen geest en cultuur. Toch heeft hij het niet beneden zich geacht alle banaliteiten, alle gemeenplaatsen en alle dooddoeners die over Duitschland de ronde deden tot de zijne te maken. Deze 'conquête méthodique' dit is natuurlijk de militaire en economische verovering van de wereld, die Duitschland volgens hem methodisch aan het voorbereiden was. Wij vinden er alle haarkapperspraatjes in terug, zoowel van de Deutsche kamelotproducten en van de champagne uit appelsap gebrouwen, als over de minderwaardig-

heid van de Duitsche legeraanvoerders, die nooit zelf iets vinden, alleen maar ‘methodisch’ de verworvenheden van anderen te pas weten te brengen. ‘L'homme du second ordre retire des expériences faites par les Napoléon, les Lee, les Sherman (vergeten generalen van den Amerikaanschen successieoorlog!) les préceptes les plus sûrs. Il applique à leurs actes une critique scientifique imperturbable. Il se refuse à compter sur lui-même, ce qui le rend plus fort que les grands inventeurs.’ In onderhavig geval is deze ‘homme de second plan’ niemand minder dan Moltke, al durft Valéry het niet ronduit zeggen... Dit is trouwens doorlopend Valéry's ‘methode’ in dit boekje. Zoo heelemaal ronduit zegt hij niets. Zijn drogredenen kleedt hij in in elegante phrases, in veralgemeeningen die niets bij zijn naam noemen, maar alles laten vermoeden: ‘Je crois que nous n'assistons qu'au début de la méthode. Je voudrais en montrer le rôle possible - hypothétique si l'on veut. Mais nous l'avons vue (sic) triompher dans le domaine politique, militaire, économique*’.

*) In verband met de Duitsche militaire en economische veroveringsplannen verdient volgende uitlating even aangestipt te worden: ‘Puis, elle se cherche tout à coup des colonies... La fameuse affaire des Carolines a paru, comme mainte autre entreprise allemande, un coup de foudre. C'était un détail de quelque grand projet. De même nature fut la retentissante dépêche de l'empereur au président Kruger. L'Angleterre et le monde s'émeuvent. On s'aperçoit alors que le Transvaal est déjà profondément germanisé; on se rappelle les vues du Baron von Marshall sur Delagoa Bay et Beïra; tout un travail apparaît.’ Dit werd geschreven in 1896. Vier jaar nadien waren de Boerenrepublieken inderdaad veroverd, - maar niet door de Duitschers!

scientifique. Le lecteur s'est réfugié dans le domaine de l'esprit. Il aime à penser que la métaphysique, les arts, la littérature, et la plus haute partie de la science demeurent inviolés' ... etc. Zoo ver zijn we precies nog niet. Een en ander moet nog gebeuren in het rijk van den geest. Maar is dat gebeurd: 'On verrait alors s'étendre au domaine intellectuel les mêmes procédés que l'Allemagne applique à la vie sociale. On verrait en littérature des collaborations méthodiques avec division du travail et le reste. On verrait en art l'artiste appliquer directement son travail à chacun des sens, à chacune des nécessités psychologiques de son public, et viser directement son homme. Wagner l'a fait.'

Dus: wat goede wil, wat geduld, wat organisatie, mitsgaders toepassing van de 'vondsten' der echte genieën, en uit dien methodischen hocus-pocus treedt zelfs een Wagner te voorschijn! Maar van werkverdeeling gesproken: den heer Valéry is het waar-

schijnlijk ontgaan, dat de componist toevallig zelf de libretto's (als men deze oerkrachtige poëmen met dit woord niet smaadt) van zijn muziekdrama's schreef? Duitsland is dus bij uitstek het land der methodische toepassingen, voorbereidingen, organisaties. Het is het land der mensen zonder genie, maar begaafd met een 'confiance infinie à l'égard de la raison'. Het is het land van de tucht, van de berekening, van de alles goed overwegende voorzichtigheid. 'Ici, le vice social de l'intelligence, qui est d'indiscipline, disparaît. Il reste un merveilleux instrument, l'intelligence disciplinée Et ce n'est plus qu'un instrument.' En verder: 'L'Allemagne seule pouvait inaugurer ce système. Chez elle, il n'est pas nouveau, il n'est pas surprenant, il est organique. Il a seulement changé d'objet. La Prusse a, d'abord, été créée méthodiquement. Puis elle a créé l'Allemagne contemporaine. Le système a, d'abord, été politique et militaire. Ensuite, ayant rempli sa destinée, il est devenu économique sans difficulté, par une simple application de lui-même. L'Allemagne moderne, faite par ce système, la continue et l'approfondit.'

Niet dat Valéry voor dezen methodischen organisatiegeest, die voor hem het alpha en het omega blijkt te zijn van Duitslands opgang, niet een zekere bewondering aan den dag legt. Bij hem, zelf een methodischen geest, zou het omgekeerde ver-

wonderen. En hij spreekt zelfs van de ‘amertumes nationales’ waarmee deze Deutsche machtsontwikkeling andere volken vervult, omdat ze op dit gebied zelf niets noemenswaardigs weten te verwezenlijken. Maar Valéry's bewondering gaat duidelijk genoeg gepaard met een onmiskenbaar intellectueel misprijzen. Zegt hij dit niet met zooveel woorden, zijn heele betoog komt neer op de ontkenning van alle waarlijk creatieve grootheid in Duitschland, zoowel op militair als op wetenschappelijk en artistiek gebied. Het geheim van Duitschlands macht ligt alleen in deze strenge methode, deze als gesmeerd loopende organisatie, maar dit alles is maar het werk van tweede-rangsgeesten. Groote scheppende persoonlijkheden, vindingrijke ontdekkers, komen daarbij niet te pas. De Duitschers, figuren van het tweede plan, weten alleen methodisch toe te passen en te ontwikkelen wat superieure geesten in andere landen hebben voortgebracht.

Wanneer zelfs een geest van den rang van Paul Valéry met dergelijke bekrompen vooroordeelen ten opzichte van een groot volk is behept, dan kan men zich voorstellen wat dit wordt bij het praatgrage bent der dagbladschrijvers van allen aard, om niet te gewagen van het gewoon publiek. Het is overbodig daarbij te blijven stilstaan. Wij, die met Fransche propaganda werden overstroomd, wij die hier de

Fransche boulevardkranten konden koopen tegen nagenoeg denzelfden prijs als de eigen dagbladen (een feit, waarschijnlijk eenig in de wereld!) wij kennen de mentaliteit onzer Zuiderburen op den draad! En deze was, voor wie den schijn wist te scheiden van het wezen, de mentaliteit van een zwak en vervallen volk, dat, terend op een verleden dat trouwens zelf grootter was van reputatie dan in werkelijkheid, op een cultuur die ik eens genoemd heb de cultuur der schitterende middelmatigheid, zich sterker aanstelde dan het was. Het 'stout gesproken is half gevochten' gold voor de Franschen op welhaast ieder gebied. Ze waren eens de eersten geweest - al was het wellicht dan ook maar schijnbaar, en ten allen prijze wilden ze het blijven. De Amerikanen hadden een wereldkampioen in het boksen? On l'aura! En Carpentier, begeleid van de zegezekeerheid van een heel, bijna waanzinnig geworden volk, werd tegen den neger opgestuurd... Na drie of vier ronden was de Franschman totaal knock-out. Lindbergh vloog den Oceaan over? Dat konden de Franschen ook: Nunguesser en Colli startten hals over kop... en verdwenen in de golven. De Duitschers hadden luchtschepen? Daarmee konden de Franschen ook varen... Een paar vluchten met de 'Dixmude', en de voormalige Zeppelin ging met zijn Fransche bemanning ten onder. Men zou deze

voorbeelden kunnen vertienvoudigen. Maar alle zijn niet even berucht, vooral diegene niet die zich afspeelden in het rijk van den geest. Maar ze zijn des te belangrijker. Een in de eerste jaren na den wereldoorlog uitgeschreven enquête over de invloeden van de moderne Fransche literatuur in Europa bezorgde den Franschen, vanwege de beide beroemdste aangeschrevenen, Shaw en Hermann Keyserling, beiden vertegenwoordigers van een wereldletterkunde, een koud stortbad... Haastig werden, om het vernietigend effect van het antwoord dezer laatsten eenigszins te neutraliseeren, mindere goden in Engeland en Duitschland aangesproken, resp. de Jood Zangwill en de als francophiel bekende Ernst Robert Curtius, die dan ook bereidwillig een pleister op de wonde plakten. Precies als kinderen, willen de Franschen nooit een tegenslag erkennen; men kan ze sussen met een waardeloos speelding. Ze zijn als een oude coquette, belachelijk gevoelig voor het minste complimentje. Deze ziekelijke ijdelheid bracht hen ertoe de oogen te sluiten voor hun eigen verval en naijverig de successen van anderen te ontkennen of te kleineeren. Noodlottiger echter zou de Fransche inferioriteit worden op gebieden, die ook voor de oorlogvoering hun beteekenis hebben: de physische en chemische wetenschappen, de technische werkplaatsen, fabrieken van allen aard, enz. Maar hier is de

Fransche ondergeschiktheid pas voor aller oogen gebleken toen het uur der groote krachtmeting had geslagen. En hier wreekt zich dit te kort aan een voldoende talrijke intellectueele elite, waarvan hiervoren sprake*).

Symptomen echter van een innerlijk, zij 't wellicht niet geheel bewust, althans niet toegegeven gevoel van zwakte ontbraken geenszins. Feitelijk is de heele Fransche politiek der jongste twintig jaren op deze gewaarwording van inferioriteit gebouwd. Hoe is anders dat eindeloos geroep om veiligheid, om 'sécurité' te verstaan? Een volk dat zich sterk gevoelt spreekt niet aldoor van zijn veiligheid, geeft geen miljoenen uit om Maginot-linies te bouwen en richt zijn leger niet uitsluitend in op het defensief. Ten tijde dat de Franschen sterk waren hebben zij zich nooit om de veiligheid van anderen bekreund! De invallen der Franschen op het gebied hunner geburen zijn legio in den loop der jongste drie of vierhonderd jaar. Wij, Vlamingen, weten er van

*) Eens was Frankrijk b.v. het eerste land op het gebied der chemie. Mannen als Lavoisier, Gay-Lussac, Faraday, Becquerel maakten van de chemie vrijwel een Fransche wetenschap. En nu? Ergens vind ik de volgende statistiek: Van de, in het werk van den Amerikaan Gilman 'Organic Chemistry', 3080 geciteerde werken zijn er 1407 Duitsche en 70 Fransche, dus respectievelijk 45,8 en 2,27%!

mee te spreken. En de Duitschers óók. Daarom klonk de roep der Franschen om veiligheid, welhaast tot politiek dogma verheven, zeer vervreemdend en, van dien kant, op zijn minst verdacht. Men denkt aan La Fontaine's fabel: le lion devenu vieux... Veiligheid voor alle volken en eeuwige vrede zijn schoone idealen, waarheen de mensch met alle krachten streven moet. Maar als deze idealen geen utopieën zullen zijn, dan dienen eerst de bases gelegd waarop de universeele veiligheid en een althans langdurige vrede kunnen worden gebouwd. Veiligheid echter gesteund op de machteloosheid en de vernedering van een grooten geboor is een jammerlijk waandenkbeeld. Met dezen waan nochtans hebben de Franschen zich twintig jaar lang begoocheld. Ze hebben gemeend dat de ontwapening van den vijand, terwijl zij zelf tot de tanden gewapend bleven, de redding kon brengen. Ze hebben gemeend, dat een volkenbond, waarin deze vijand evenwel zelf geen zitting kreeg, een waarborg zou zijn voor deze zoo hartstochtelijk begeerde *sécurité*. Ze hebben gemeend dat zware vredesbepalingen, die het gehate Duitschland niet alleen territoriaal verzwakten en militair machteloos maakten, maar ook economisch wurgden, de eenige uitkomst was, - dat alles gepaard aan bondgenootschappen die den vijand aan al zijn grenzen bedreigden, gepaard ook aan tallooze

krenkingen, vernederingen en daden van machtsmisbruik. Men herinnere zich de eindeloze reeks van Zondagsche redevoeringen van Poincaré bij het onthullen van oorlogsmonumenten, redevoeringen waarin deze even welbespraakte als kortzichtige fanaticus steeds hoog opgaf van Frankrijks rechten, en van de heiligheid der verdragen, en waarin hij tevens onvermoeid het Shylockmes zwaaide om het pond vleesch uit het lichaam van het terneergeworpen Duitschland te snijden. De noodlottige Ruhr-bezetting (waaraan, spijt Engeland's waarschuwingen, de toenmalige Belgische regering, och arme! meende te moeten deelnemen naast haar Franschen suzerain) was het gevolg van deze bekrompen politiek. Noodlottig is de Ruhr-expeditie voor Frankrijk geweest, niet omdat ze met een pijnlijk fiasco is geëindigd, maar omdat van toen af aan het 'Deutschland, erwache!' gehoor werd gegeven door iederen Duitscher die zijn volk en zijn land liefhad. Van dan af dagteekent de opgang van het nationaal-socialisme.

[2]

Frankrijk heeft er voor gezorgd dat deze opgang niet te stuiten viel. Het is hier niet de plaats om uit te weiden over al de domheden, de halve maatregelen en te late toegevingen, al de voorbijgeziene kansen om met Duitschland overeen te komen, die Frankrijks positie tegenover dat land op den duur onhoudbaar maakten. De Franschen hebben, van hun standpunt gezien, gelegenheden en voorwendsels genoeg gehad om Duitschland den oorlog te verklaren als hun dat eenmaal doelmatig voorkwam. Ze hoefden daar waarlijk niet voor te wachten tot het geval Danzig acuut werd! Maar evenveel gelegenheden hebben ze gehad om zich met hun gebuur te verstaan op aanneembare gronden. Hitler heeft hun zoo vaak de hand gereikt. Maar neen, noch het eene, noch het andere; noch oorlog, noch vrede, klagelijke besluiteloosheid, veel woorden maar geen daden, daden van oorlog noch van duurzame ontspanning, en zulks tot het laatste oogenblik toe, tot Frankrijk, aarzelend, tegenstribbelend, blijkbaar met den dood in het hart, zich door Engeland in den oorlog dwingen liet. En dan nóg voerde het geen oorlog. Lijdzaam bleef het toezien dat zijn bondgenoot in het Oosten, tot wiens bijstand het zoogezegd

eindelijk op het oorlogspad was gegaan, totaal vernietigd werd. Lijdzaam bleef het acht maanden lang staan met het geweer aan den voet, in vollen oorlog! Een feit, eenig in de militaire geschiedenis. Het bleek onmiddellijk, dat alle offensieve kracht hem ontbrak. 'If faut en finir', zoo besloot Paul Valéry plechtig een officieel geïnspireerde rede, maar zijn volk was niet eenmaal in staat te beginnen, laat staan aan wat ook een einde te maken, - tenzij dan aan dezen door Frankrijk zelf verklaarden oorlog - na een totale, weergalooze nederlaag!

Maar dit alles is typisch voor een land, dat zich in den grond zwak gevoelt. Politiek leefde Frankrijk sinds lang boven zijn middelen en dit mengsel van krachtpatserij, haat en schrik is volstrekt symptomatisch voor den zwakkeling die toch een eerste rol wil spelen.

Hoe klagelijk doet thans, wijl Frankrijk machteloos ten gronde ligt, niet na een wanhopigen strijd van jaren tegen de halve wereld zooals Duitschland in 1918, maar na een korte botsing met één enkelen tegenstrever, - hoe klagelijk doet thans de grootspraak aan van een Maurras, een Daudet, een Bainville, en vroeger van een Barrès, die er zoowaar van droomden Duitschland nog eenmaal te verbrokkelen en Frankrijks macht op de ruïnes van het Rijk te vestigen!

Ziekelijke groothedswaan van overspannen intellectueelen gepaard aan grenzeloze onwetendheid van alles wat geest en leven in Duitschland betreft, dat is de eenige verklaring die men geven kan voor de houding van deze gangmakers der Action Française, die voor het overige tot de schitterendste schrijvers van de Fransche literatuur behooren.

Maar hier juist zal men mij wellicht tegenhouden. Misschien zal men mij vragen: hoe kunt gij spreken van Frankrijk's zwakheid, van het proces van verval dat het sinds vijf kwart eeuws zou doormaken, daar waar het juist in dit tijdvak aan de wereld een literatuur van weergalooze schoonheid en verscheidenheid heeft geschonken - om maar van de andere kunsten te zwijgen? Een volk dat innerlijk verzwakt is en den ondergang te gemoet gaat brengt niet geslacht na geslacht een phalanks van onovertroffen schrijvers en dichters voort!

Ik zou daarop reeds het volgende kunnen antwoorden: ook een blad dat verwelkt tooit zich met schoonere kleuren dan ooit vóór het ten gronde gaat! Maar beeldspraak is veelal niet vrij van overdrijving, en ik wil liever rustig wijzen op het concrete feit, dat deze Fransche literatuur, in haar geheel genomen, een negatief karakter had tegenover het leven. Van nature is de Fransche geest sceptisch. Bijna alle denkers, die men gewoon is als de meest typische

vertegenwoordigers van den Franschen geest te beschouwen: Montaigne, Descartes, Voltaire, Renan, Taine zijn sceptici. Deze geesteshouding weerspiegelt zich ook in de literatuur, en men kan zonder overdrijving zeggen, dat ze de basis en het uitgangspunt is van alle zuiver Fransche levensopvatting. Ze staat aan de antipode van den Germaanschen geest. Ze is rustig, klaar en koel, en kent niet den donker strevenden drang, die wereld en leven in zijn hoogten en diepten rusteloos bestormt. Het Fransche enthousiasme is bijna altijd 'panache', kunstmatige aanzwengeling van iets, dat niet van nature tot ware geestdrift, tot blinde, brandende vervoering, tot laaiende zielsontgloeijing aangelegd is. Figuren als Shakespeare of Schiller, als Rembrandt of Van Gogh, als Beethoven of Wagner, als Eckhardt of Nietzsche zijn in Frankrijk gewoon ondenkbaar. Slechts de karikaturen van dergelijke geesten kunnen ze voortbrengen, ik noem Hugo en Dumas père, Gounod en Saint-Saëns, Gustave Moreau, Auguste Comte... Uitgaande van zijn natuurlijk scepticisme, heeft de Fransche geest dan ook zijn sterkste verwezenlijkingen bereikt waar hij een ontledend-critische houding tegenover leven en levensvormen kon innemen. In haar groote lijnen gezien hebben wij hier meteen de gansche Fransche romanliteratuur der XIXde en XXste eeuw: Balzac en Stendhal,

Daudet, Flaubert en Maupassant, de Goncourt's en Zola, France, Gide, Mauriac... In den grond van hun wezen zijn al deze schrijvers sceptici, en terwijl in de XVIIe en XVIIIe eeuw net Fransche scepticisme over het algemeen nog een positieve houding tegenover het leven innam, terwijl de toenmalige schrijvers nog naar de toekomst gericht waren en als sociale hervormers droomden van een ideale menschheid in een vernieuwde en schoonere maatschappelijke orde, droom die culmineerde in de Fransche revolutie en er tevens in werd gestikt, zagen wij na den val van het Keizerrijk een ontgoocheld pessimisme, zelfs bij nobele romantici als Vigny en Nerval, de overhand nemen en weldra leiden tot een al feller en principieeler afwijzing van alle bestaande maatschappelijke vormen en levenswaarden. De Fransche roman-literatuur was afbouwend en ontluisterend. Bijna geheel op Parijs geconcentreerd, was ze een uiting van een zich stilaan ontbindende of mummifieerende groote-stadscultuur en wat er aan echo's uit het land- en provincielevens in opgenomen werd was al even levensvreemd, levensvijandig of levensondermijnend. De geest van het tooneel volgde dien van den roman op den voet, met het verschil, dat er op dit gebied geen Flaubert of geen Zola werkzaam was, zoodat het weldra onttaardde tot de platte banaliteit van het Parijsche

boulevard-theater. Welke namen de diverse stroomingen in de Fransche romanliteratuur mogen gedragen hebben: romantisme, realisme, naturalisme, enz., enkele constanten zijn er steeds in te onderkennen: op religieus gebied agnosticisme of atheïsme; in zake sexueele ethiek een zuiver physische opvatting van het liefdeleven, wars van alle goddelijke en menschelijke wetten en banden; in sociaal-economisch opzicht, grenzeloos materialisme en genotzucht. Zoo althans ziet de Fransche maatschappij er uit in den spiegel der romanliteratuur van Frankrijks grootste schrijvers. Was dit niet een beetje het geval, zal men vragen, in de geheele Europeesche letterkunde? In zekere mate ongetwijfeld wèl. En veelal was Fransche invloed daarachter te zoeken. Maar in de andere landen stond daarnaast een correctief, in den vorm van de eigen nationale letterkunde, waarin een eigen gezonde volksziel tot uiting kwam. Slechts van het Joodsch element in zekere Europeesche literaturen ging een ontbindende kracht uit, bedwelmender en schijnschooner nog, maar in wezen niet ongelijk aan het, zoowel alle overgeleverde geestelijke en zedelijke waarden ontrafelend als de vitale volkskrachten ondermijnend ontaardingsproces, waarvan de toonaangevende Fransche romankunst zoowel de weerspiegeling als het meewerkend agens was. Willen wij breed zijn en ons de

vraag stellen of deze literatuur niet het geniaal verzet moet heeten van de machtigste en edelste Fransche geesten tegen een maatschappij die sinds lang in hypocrisie en hedonisme was bevangen; willen wij ons de vraag stellen of hun scherpe critiek op deze ontluisterde samenleving in den grond geen regeneratie op het oog had, dan zijn wij verplicht te constateeren dat, in dit geval, hun pogingen vruchteloos gebleven zijn. Tot een nieuwe revolutie, in b.v. communistischen geest, bleek het Fransche volk niet in staat.

Maar, streefden tal van Fransche schrijvers met hun vlijmende hekeling van, laten wij een moment toegeven, schijnheilige en vermolmde, sinds lang van hun oorspronkelijke doeleinden afgeweken instellingen, toestanden, conventies, naar een dergelijke omwenteling heen, - in feite werd het omgekeerde resultaat bereikt (als dit een resultaat mag heeten) en verzonk het Fransche volk al dieper in onverschilligheid voor alles wat niet neerkwam op een onmiddellijk en tastbaar genot. Naast het scepticisme was het sensualisme steeds zijn voornaamste wezenstrek. Wil men dus de Fransche literatuur in haar meest karakteristieke verschijnselen als het werk van moralisten beschouwen, dan moet men erkennen dat dit werk juist te zeer op 'moraal' aangespitst was. Moraal is de zedewet en -leer der conventies, der

aangenomen levensregels en gevestigde gebruiken. Moraal impliceert een zekeren dwang, en aan dien dwang konden de Franschen zich in de jongste decennia minder dan ooit te voren onderwerpen. Van daar hun spreekwoordelijke immoraliteit. Maar van immoraliteit, die tegen oud-overgeleverde, gevestigde gewoonten en wetten indruischt, kunnen ook vernieuwende, versterkende krachten uitgaan in den zin van de 'Umwertung der Werte'. Deze immoraliteit wordt meteen moraal van een hoogere orde, zij wordt ethiek, de zedeleer van den categorischen imperatief, de zedewet, niet langer van het 'ik moet', maar van het 'ik wil'. Deze ethiek, welke aan de basis ligt van de nationaal-socialistische en fascistische omwentelingen in Duitschland en Italië, vernietigt niet de gevestigde, oeroude overleveringen en waarden waarop de Westersch-christelijke beschaving is gegrondvest, - ze revaloriseert ze, blaast ze nieuwe kracht en nieuw leven in - zij het ook gedeeltelijk in een anderen vorm en in een andere maatschappelijke orde, organisch en logisch uit de oude gegroeid. In Duitschland, spijt de kolossale ontredde van de jaren na den wereldoorlog, is dit mogelijk gebleken. Want de Duitschers, jong, of beter verjongd volk, kwamen ten slotte uit een groote school van, eenerzijds, gezag en tucht en, anderzijds, staling van den wil (het Pruisisch officieren-ideaal).

Het te oud geworden Fransche volk daarentegen, dat zich zijn traditionneele nationale deugden alleen nog herinnerde maar ze innerlijk niet meer aankleefde, gleed al sneller de helling af. Van de Duitschers sprekend zei mij eens een vriend, zinspelend op een vers van Musset: 'ils sont venus trop tard dans un monde trop vieux'. Dat leek juist anno 1925, toen Duitschland hopelooze pogingen deed om op vreedzame wijze zijn rechten van groot volk te erlangen. Maar thans zal een ieder moeten inzien, dat Duitschland deze oude wereld, die hun, egoïstisch en passief, hun plaats niet wilde inruimen, onderste boven heeft geworpen en zich de levensruimte zal nemen waarop zijn jonge kracht aanspraak mag maken. Dit zijn nu eenmaal de onontkoombare wetten van het leven.

Dit alles in acht genomen, lijkt mij dus het Fransche geestesleven zooals het zich belichaamde in de Fransche romanliteratuur minder te moeten beschouwd worden als de ethische wil van de meest hoogstaande Fransche geesten tot regeneratie van de volkskrachten dan wel als zelf een teeken van verval. Het was van deze decadentie verschijnsel en spiegel tevens. De geschiedenis wijst trouwens uit, dat vervalperioden overal het aanzijn geven aan een rijke en verfijnde, capiteuze maar broze cultuur. En daarom lijk mij deze kunst, spijt het talent van haar scheppers,

veelal een negatieve waarde te vertegenwoordigen. De vernieuwende krachten die het Fransche volk van noode heeft zullen in dit cultureel erfgoed wel nooit worden geput*).

Het in den grond negatief karakter dezer letterkunde is misschien de oorzaak van haar gebrek aan genialiteit. Zijn de Fransche schrijvers veelal toonaangevend geweest, zijn bepaalde cultureele stroomingen, inzonderheid het naturalisme, op Frankrijks bodem ontstaan, aan onbetwistbaar geniale figuren hebben zij niet het aanzijn gegeven. Aan al dit werk is er iets onmiskenbaar lokaals, beperkts in ruimte en tijd. Een Tolstoï of een Dostojewski, een Ibsen of zelfs een Strindberg zijn - om binnen het domein der schoone letteren te blijven - onvergetelijker, universeeler. Ze omvademen het eeuwige in den mensch en stijgen boven het accidenteele zoowel als boven het zuiver nationale uit tot een grootsche synthese van het leven.

Men denke aan de Karamasow's, aan Oorlog en

*) Het openbare leven in Frankrijk was trouwens veel te veel 'verliteratueerd'. Zelfs het Groot-Hoofdkwartier van het leger vond het noodig zich van een literairen commentator te voorzien in den persoon van den heer Jean Giraudoux, die zichzelf en zijn land mateloos belachelijk heeft gemaakt met zijn groote veldslagen en overwinningen op het papier, klagelijke poging, om Frankrijks volslagen gebrek aan offensieven geest gedurende de eerste oorlogsmaanden te verdoezelen. Literaire fantasieën en ijdel gepraat in de plaats van echte vitale kracht: dit was wel het beeld van Frankrijk in het tijdvak tusschen de twee oorlogen. Dit land zou het best een poosje met wat minder literatuur kunnen stellen.

Vrede, aan Brand en Peer Gynt, - aan het oeuvre van Strindberg, dat, in zijn geheel genomen daar staat als een waarschuwing en een symbool tegen den donker-wriemelenden achtergrond van het geestelijk leven in het laatste vierendeel der XIXe eeuw. Het Fransche realisme en naturalisme van Balzac tot Zola en Proust heeft zich tot een dergelijk representatieve grootheid niet kunnen ontwikkelen. De Fransche romanfiguur was bij uitstek de 'héros mécanique' waar Weidlé van spreekt in zijn merkwaardig boek 'Les Abeilles d'Aristée'. Men zou mij terecht minachtend een profeet van het verleden kunnen noemen indien ik zelf gewacht had tot na de ineenstorting van Frankrijk om het Fransche naturalisme aan te wijzen als een der meest kenschetsende manifestaties van de verzieking der ziel, beter van het verraad aan de eigen ziel door de West-Europeesche volkeren gepleegd. Maar reeds in 1936 wees ik er op dat dit moderne 'pact van Faustus' in werking trad met den opgang van het Fransch

naturalisme, dat de kunst van onze eeuw is kunnen worden. Men herleze mijn boek, dat dezen titel draagt, boek dat als weinig andere begraven werd onder een afzichtelijke lading vuil. Het voorwendsel was even gemakkelijk als laf. Maar de corypheeën der ‘democratie’ die het woest hebben aangevallen wisten zeer goed waarom. Ik heb mijn beschouwingen toen hoofdzakelijk tot de plastische kunsten bepaald, maar dat hetzelfde geldt voor de literaire verschijnselen, dat daarin zelfs nog meer de oeroude waarden waarop de Europeesche cultuur is gebouwd werden in het gedrang gebracht, dat het verraad aan deze welhaast heilige traditiën van geloof en trouw, gezag en plicht, familiegeest en burgerlijke deugden daarin feller nog tot uiting kwam, dat spreekt wel vanzelf. Het eindelijk resultaat? De ineenstorting van het eenmaal machtige Frankrijk, dat evenmin in staat bleek begrip aan den dag te leggen voor de groote, wereld en leven vernieuwende gedachten en hervormingen die uit Duitschland kwamen, als zijn eigen vermolmden en verziekte ‘idealen’ te verdedigen.

Neen, deze Fransche romanliteratuur, die in de jongste decennia al meer verviel in een bloedarmoedig byzantinisme, had, vaak tegen den uiterlijken schijn in, in wezen niets grootsch. Ze was een boeiende manifestatie van een langzamen maar zekeren onder-

gang. Ver stond ze van de ontzaglijke levenskracht, die ook nu nog uitgaat van Rabelais en Villon... Is het een toeval, dat deze beiden juist de laatste scheppende vertegenwoordigers zijn van den Germaanschen geest in Frankrijk, na de bouwmeesters der kathedralen en de beeldhouwers der romaniek en van de eerste periode der gothiek? Van het einde der XIe eeuw immers dagteekent de van onafzienbare gevolgen zwangere, lotsbestemmende ommekeer in bet Fransche volkswezen, waarin het definitief zijn Germaansch karakter verloor. Veel vroeger reeds had het zijn Frankisch idioom ingeboet, maar zijn Germaansch bewustzijn leefde niettemin nog eeuwen voort. Lang nog onderhielden de eerste Capetingers nauwe betrekkingen met de Duitsche keizers. De verwantschapsbanden waren nooit geheel verbroken. Een bewustzijn van saamhoorigheid met het land van herkomst bleef levendig, en meer dan één koningin van Frankrijk in die eeuwen was een Duitsche prinses. Verloor het volk intusschen stilaan zijn Germaansch bewustzijn, onbewust daarentegen behield het nog eeuwen lang zijn Germaansch karakter, en dit karakter bepaalde dan ook in Noord-Frankrijk, - en daar lag toen het zwaartepunt, - de scheppingen van kunst en letteren. Van het einde der jaren 1400 af echter bleek de Fransche cultuurwil zich allengerhand naar de latiniteit

te richten (Montaigne). Een tijd lang laten zich beide stroomingen, de Faustisch-hartstochtelijke, eigen afmetingen en vormen bepalende, mateloos strevende scheppingsdrang van het Germaansche noorden, en de beheerschte, rustige en harmonische vormenwereld van typisch Latijnschen inslag naast elkaar gelden: Charles d'Orléans met zijn ontelbare conventionneele ballades is een tijdgenoot van den gothisch-gefolterden Villon. Niet diens erfgoed evenwel, noch dit der wriemelende, bonte, van duizendvoudig leven overstromende, echt volksche kunst van Rabelais zal de verdere ontwikkeling van de Fransche cultuur bepalen. Voor eeuwen verdwijnt de traditie dezer Noordsch gedetermineerde figuren, en men zal moeten wachten tot Rimbaud, Verlaine, Claudel, voor er weer iets in de Fransche literatuur zal opdagen, dat aan de daemonische oerdrangen en aan de tragische, probleembeladene conflicten van natuur en geest, die kenmerkend waren voor de kunst der gothische middeleeuwen, zal herinneren. Want de Fransche cultuur heeft zich al dien tijd van haar eigen volksche oorsprongen verwijderd om een vreemd kunstideaal aan te kleven. Onder den invloed van de Renaissance, die weldra uit Italië ook West- en Noord-Europa begon binnen te dringen, heeft Frankrijk niet alleen zijn uit eigen aard en wezen gegroeide kunstvormen den rug toegekeerd

(dat deden wel alle Europeesche cultuurvolkeren een tijdlang), maar het is zich tevens gaan inbeelden dat het bij uitstek de erfgenaam was van de Grieksch-Latijnsene cultuur, en dat het, - noblesse oblige! - geroepen was de kunst van het oude Hellas op zijn bodem te doen herleven. De wijsbegeerte van Descartes, die het primaatschap der rede en der 'klaarheid' instelde tegenover de irrationeele machten van gevoel en instinct, droeg er niet weinig toe bij den Franschen geest af te wenden van het nevelig Noorden, en enkel nog bij het Latijnsche intellect te zweren.

En hiermee was het karakter van het Fransche volksen geestesleven voor eeuwen bepaald. De Franschen, ofschoon goeddeels van Germaanschen oorsprong, voelden zich op en top Latijnen en vergaten hun Frankische voorvaderen, waarvan ze in hun scholen ten hoogste leerden dat ze tot deze 'barbaren' hadden behoord die eens het Romeinsch Rijk waren binnengevallen. Dat zij, van deze Barbaren, zij 't ook met aanzienlijke bloedvermenging, de afstammelingen waren, dat schoot hun niet te binnen of werd voorzichtig verdoezeld. Het feit, werd het al eens onder oogen genomen, werd duizendvoudig vertroebeld en vervalscht. De officieele geschiedschrijving stelde het voor, alsof de Frankische indringers weinig te beteekenen hadden en spoedig

in de Gallo-Romeinsche omgeving spoorloos werden opgeslorpt. Van de West-Goten, Boergondiërs en andere Germaansche stammen die, samen met de Franken, op den bodem van Gallië de overgangsrijken hadden gesticht, die intusschen twee, drie eeuwen stand hielden, werd nog minder gewag gemaakt. Er werd heelemaal geen rekening mee gehouden dat deze volkeren, al gingen zij ten slotte ten gronde, mede een bestanddeel zijn geweest in de vorming van het Fransche volkswezen. Nooit kwam het bij hen op zich even af te vragen of tot het ontstaan der nieuwe cultuur, die op Frankrijks bodem na den ondergang der Romeinsche kunstvormen ontstond, niet juist dit nieuwe, vreemde bloed in hooge mate had bijgedragen. Toen na het cultureel misprijzen van eeuwen, waarin het 'klassiek' ideaal alpha en omega van het Fransche artistiek streven geweest was, de belangstelling voor de gothiek onder buitenlandschen invloed weer ontwaakte, dacht niemand er aan deze Noordsche kunst anders dan als 'Fransch' te beschouwen, daarbij vergetend, dat zij die haar geschapen hadden nog oneindig dichter bij hun voorvaderen stonden dan de Franschen der XIXde eeuw; vergetend dus, dat er toenmaals van een Fransch volk of een Fransche natie in den huidige zin nog nauwelijks sprake kon zijn en dat de gothiek bijgevolg een Germaansche,

meer speciaal Frankische kunst was, die trouwens ook in West-Duitschland bloeide en er ongeveer gelijktijdig als in Noord-Frankrijk en Vlaanderen ontstond. Dat alles vergaten de Franschen or hadden ze niet graag te weten, omdat ze, volbloed Latijnen als ze zich onder de inwerking van eeuwenlange scholing en propaganda voelden, eigenlijk ook maar bezwaarlijk begrip konden hebben voor het feit, dat de 'Franschen' der XIIe en XIIIe eeuw een Germaansche kunst zouden hebben kunnen voortbrengen!

Vaak hebben de Franschen gesproken van 'les deux Allemagnes', in hun geest het Duitschland der 'dichters en denkers', waarvan, zij 't nog altijd ietwat schoorvoetend, erkend werd dat het toch iets had bijgedragen tot de hedendaagsche Europeesche beschaving, en dit van het zoogenaamd Pruisisch militarisme, van de 'conquête méthodique', feitelijk het 'barbaarsche' Duitschland, dat volgens hen maar alleen droomde van veroveringen en brutaal geweld. Met veel meer recht zou men kunnen gewagen van de 'twee Frankrijks', het Latijnsch georiënteerde, dat zijn krachtbron in het Gallo-Romeinsch bloedbestanddeel van zijn volkswezen vindt en waarvan de cultuurhaarden, of althans de herkomst zijner exponenten, hoofdzakelijk bezuiden de Loire te zoeken zijn, en dit andere Frankrijk,

waarin het bloed der Frankische en andere Germaansche veroveraars duidelijk spreekt, het Frankrijk van de gothiek, de romantiek en het symbolisme. Dit Frankrijk moge, van zichzelf niet bewust, naar zijn waren aard door eigen volk niet erkend worden, toch is het daar, ook nu nog, en de aloude cultuurstrijd tusschen ‘antiques et modernes’, tusschen ‘classiques’ et romantiques’ komt in den grond op niets anders neer dan op een nooit eindigend conflict tusschen de Latijnsche en Germaansche krachten die het Fransche volkswezen hebben gevormd. Waar het bloed niet gaan kan, daar kruipt het; zeker is het een feit, dat eeuwen lang, en niet het minst ten huidigen dage, het Germaansche bloed in het Fransche volk geen kans heeft gehad ‘te gaan’ Want alles in Frankrijk schijnt wel Romaansch, Latijnsch, Zuiderisch te zijn: de taal, de zeden, de sympathieën, de cultuurwil, de denkvormen. Maar al dien tijd door is het Germaansche bloed in de Fransche natie blijven ‘kruipen’ waar het kon, en onmiskenbaar zijn tal van verschijnselen in de Fransche cultuur der jongste honderd vijftig jaar naar het wezen Germaansch, ook al wordt zulks in Frankrijk niet of nauwelijks ingezien, of anders verklaard. Ik sprak reeds van het romantisme. Het is genoegzaam bekend, dat deze cultuurstroming van Germaanschen, inzonderheid Duitschen oor-

sprong is. Minder bekend is, dat de Franschman, die prat gaat op latiniteit, voor het romantisme niet veel anders over heeft dan cultureel misprijzen. Ik wil de vraag onbeantwoord laten, of de befaamde vertegenwoordigers van de romantiek in Frankrijk, Chateaubriand, Lamartine, Musset e.a. geestelijk en artistiek inderdaad de minderen zijn van hen, die voorgeven de exponenten te wezen van de Latijnsche klaarheid, het klassieke evenwicht, maatgevoel, vormschoon. Wil men de romantiek in haar breedsten zin verstaan, en, zonder ze te binden aan den tijd, nl. het einde der XVIIIde en het begin der XIXde eeuw, waarin het begrip 'romantiek' ontstond, ze liever in haar breederen zin opvatten als de meest kenschetsende expressie van het Germaansch kunst- en geestesleven in Europa van de vroegste tijden tot nu, dan kan men zich afvragen of deze Fransche romantici niet de minderen gebleven zijn van een Shakespeare, een Schiller, een Hölderlin, van een Goethe in zijn 'Faust', doordat het overblijvend Germanendom in hun wezen reeds te ver van den oorsprong was verwijderd, te zeer vermengd met, of beter overwoekerd door andere elementen van Latijnschen oorsprong, te zeer verzwakt dus om nog zijn volle oereigen scheppingskracht te kunnen ontplooien. De groote Fransche 'romantici' der Middeleeuwen, Rabelais en Villon,

zijn niet de minderen hunner tijdgenooten en opvolgers elders in Europa, evenmin als de grootendeels anonieme bouwmeesters en beeldhouwers der romaansche en gothische kathedralen in de schaduw staan hunner kunstbroeders in Duitschland of elders. - Toen immers leefde het Germaansche bloed in Noord-Frankrijk nog sterker na. Het was nog niet of nauwelijks het spoor bijster geraakt door de overmatige inenting van vreemde cultuurbestanddeelen. Ik zeg 'overmatige', want dat geheel Europa zeker veel te danken heeft aan de antieke cultuur, belachelijk zou het zijn dit te willen bestrijden. Noodlottig voor de Fransche cultuur, als volksnationale zelfbevestiging beschouwd, is alleen de blinde fanatische wil geweest het de Grieken en Romeinen principieel te hebben willen nadoen. Ze hebben niet ingezien dat, hoezeer ze zich ook als de erfgenamen der Oudheid mochten beschouwen, ze ten slotte een ander volk geworden waren, anders van ras en bloedmenging, van aard, wezen, zeden, godsdienst. En evenmin hebben ze ingezien, dat ze bovendien de Grieksche cultuur zeer verkeerd verstonden of althans maar zeer oppervlakkig kenden. Dit is het wat een Corneille, een Racine en hun minder begaafde navolgers noodlottig is geweest. In de plaats van het sacrale Grieksche drama, dat niet alleen de weerspiegeling was van de wereldbeschouwing van

een gansch volt, maar tevens openbarend en bij uitstek cultuurscheppend in zijn visionnaire duiding der mythe, stelden deze dichters tragediën bedoeld voor de in literatuur liefhebberende hofkringen, zonder levende voeling met eigen land en volk. Hun figuren zijn dan ook noch Grieken (of Romeinen) noch Franschen, maar tooneelabstracties. Misschien zal men opwerpen (dat is trouwens de stelling der Franschen) dat de declameerende helden van Corneille en de saletjonkers van Racine m e n s c h e n zijn, universeele mensen, belichaming van het eeuwig-menschelijke in ons, gezien buiten alle verband van tijd en volk. Dit zijn ze echter juist niet. Ze zijn eenvoudig de vertegenwoordigers van een zeer aan plaats en tijd gebonden, kunstmatige hofcultuur, behept met al de vooroordeelen, conventies, formalismen van dit milieu. En zelfs Molière, wiens mensen toch heel wat waarachtiger zijn, juist omdat ze geen vage Grieken of Romeinen moeten wezen, maar Franschen van vleesch en bloed, is van dit klatergouden, pompeuze gezelschapsleven van de Fransche hofkringen rondom Lodewijk XIV niet vrij. Het lijkt mij niet te boud te beweren dat de geleidelijke ommekeer, die zich in den loop der XVde eeuw in Frankrijk voltrok en die bestond in een breuk met de eigen volksche overleveringen en krachten, om het vaag idool van een vreemde, en

dan nog maar half verstande cultuur te gaan aanbidden, de oorzaak is geweest van het feit, dat Frankrijk sedertdien, nadat het aan den grootsten schrijver van zijn tijd, Rabelais, het aanzijn had kunnen geven, geen waarlijk universeele figuren meer heeft kunnen voortbrengen, tenzij Descartes. De Fransche cultuur, inzonderheid de literaire, is groot geweest en heeft nauwelijks inzinkingen gekend. Maar daarentegen hebben toppunten ontbroken, niet alleen in de schilderkunst en de muziek, maar juist ook in de literatuur, het domein nochtans waarin de specifiek Fransche geest het meest heeft uitgeblonken. De breuk met het eigen volksche wezen heeft b.v. al dadelijk voor gevolg gehad dat in de XIVde eeuw, het volkslied, dat in Duitschland, Engeland, Vlaanderen een schoonen en hoogen bloei bereikte, in Frankrijk nooit waarlijk tot ontluiking is gekomen. Volksliederen, godsdienstige of profane, waarin de gansche ziel van een natie zich uitspreekt en waarvan wij Vlamingen b.v. zooveel kostbare pareltjes bezitten, komen in de Fransche letteren niet of nauwelijks voor: de weerga van ons 'Het daghet in het Oosten', van onze beste kerstliederen, om er maar enkele te noemen, zijn bij onze Zuiderburen ver te zoeken. Wel vinden we er talrijke rondeau's, madrigalen, balladen (niet te verwarren met de machtig episch bewogen Germaan-

sche ballade, die trouwens heel anders van vorm is dan de specifiek Fransche) cerebraal en formalistisch knutselwerk, waaraan veel geest is besteed, maar waarin alle echt en diep gevoel ontbreekt. En dit lijkt mij suggestief voor de wending, die de Fransche geest, de Fransche cultuurwil in dezen tijd heeft genomen: het volksche werd geestelijk geminacht en ging stilaan verloren. En dit niet alleen: ook de superieure scheppingen die in eigen nationalen bodem wortelden, die doorademd waren van alles wat in de volksziel leefde en streefde, zijn geloof, hoop, lijden en worsteling, zijn gedeeltelijk Noordsch verleden en herkomst, datgene wat het weergaloos product geweest was van de uiteenzetting van zijn oerdiepste, Germaansche zelf tegenover de vreemde cultuur waarmee het in aanraking was gekomen en den nieuwen, vreemden godsdienst dien het had aanvaard en weldra hartstochtelijk aangekleefd, dit alles: de romaansche en gothische kunst, het Rabelaisiaansch volksepos vol symbool en satire, de faustisch-worstelende lyriek van Villon, - dit alles geraakte in den vergeethoek en werd vervangen door een bleeke imitatie van Grieksch-Romeinsche vormen, die het wordende Fransche volks genie eeuwen geleden in een nieuwe, eigen kunst reeds overwonnen had en die het zich nu opeens - vreemde gril! - weer eigen wilde maken, terwijl het zijn eigen erf-

goed versmaadde. En toen het tijdens de romantische herleving van het nationaal verleden en van de eigen Noordsch-bepaalde volkskrachten naar zijn oorsprongen wilde terugkeeren, bleek het reeds te laat.

Voor deze feiten is meer dan één Franschman niet blind. Ik wil in dit verband alleen wijzen op een onlangs verschenen werk 'Introduction à la Poésie Française' door Thierry Maulnier. De lyriek is bij uitstek de stem van de ziel. Ze is ongetwijfeld meer dan welke andere kunst een individueele expressie, maar maakt men de synthese van al deze lyrische stemmen die in den loop der eeuwen van een volk zijn uitgegaan, dan komt men tot enkele steeds terugkerende elementen, grootste algemeene deelen, die toelaten de veelvuldige verschijnselen in de wereld der poëzie tot een gering aantal karakteristieke constanten te herleiden. Dit nu heeft Maulnier trachten te doen. En hij komt daarbij niet enkel tot resultaten die op veel punten een totale 'Umwertung' uitmaken van wat over het algemeen als groote Fransche poëzie geldt, maar hij brengt daarbij bechouwingen te pas die van een waarlijk diep inzicht in de Fransche cultuurverschijnselen getuigen en niet ongelijk zijn aan wat ik hierboven heb gepoogd uit-een te zetten, ook al is zijn standpunt hieraan geheel tegenovergesteld. Om deze beschouwingen gaat het

hier in de eerste plaats, en uiteraard minder om zijn eigenlijke critiek der poëzie in Frankrijk. Voor zoover het ter zake dienen kan wil ik er slechts even op wijzen, dat hij in de bloemlezing die op zijn meesterlijke introductie volgt, uit vijf eeuwen Fransche poëzie, te beginnen met Villon, een heele reeks dichters naar voren brengt, die geheel of half vergeten zijn of althans niet als groote vertegenwoordigers van de Fransche dichtkunst gelden, terwijl er tal van anderen geheel of bijna geheel wegvallen. Anderen nog behouden hun, laat ik maar zeggen sinds lang verworven, traditioneele plaats.

De voornaamste slachtoffers zijn de vier groote reputaties van het romantisme: Lamartine, Hugo, Musset en Vigny, in wier plaats hij Gérard de Nerval stelt; stilzwijgend gaat hij de zoogenaamde ‘parnassiens’: Leconte de Lisle, Hérédia, Sully-Prud'homme voorbij; ook Laforgue en de symbolisten sensu stricto als Samain, Régnier; van de Belgische dichters der ‘Jeune Belgique’, als daar zijn Rodenbach, Van Lerberghe, Maeterlinck, Verhaeren, maakt hij geen gewag, evenmin als van de ‘école romane’ met Moréas; en zelfs Verlaine, ja Verlaine, wordt evenmin als deze allen met één woord bedacht, noch in de bloemlezing, noch in de introductie! Een fameuze ‘massacre des innocents’ zal men zeggen. Zelfs Baudelaire aanvaardt hij niet

onvoorwaardelijk en ook Rimbaud verliest van zijn pluimen. Zekere dichters worden maar met een paar versregels vertegenwoordigd; van tal van gedichten krijgen wij maar bepaalde fragmenten. Maar als men Maulnier's criterium kent, dan zal men dit alles minder krankzinnig vinden dan op het eerste gezicht nisschien lijkt. En men zal in ieder geval moeten toegeven dat 'there is method in his madness'.

Maulnier gaat uit van het standpunt, dat de Fransche poëzie, schoonste bloem van de Fransche intelligentie, wortelt in een ondergrond van 'cultuur' en niet van 'natuur'. Zoo althans kan men in twee woorden zijn stelling samenvatten. Terwijl de Engelsche, de Duitsche poëzie, innig verband houdt met en gevoed wordt door het wezen en de tradities van het volk, van de nationale geschiedenis, staat de Fransche poëzie geheel buiten alle nationaal Fransche overlevering op een bodem van 'humanisme', van algemeen geestesleven. Slechts deze motieven, slechts deze waarden en verworvenheden van menscheijk gevoel en intellect die reeds van oudsher in de literatuur werden opgenomen en aldus a.h.w. gesanctionneerd, zijn de elementen waaruit de Fransche dichter zijn inspiratie put. Tegenover alles wat niet min of meer 'klassiek' is van herkomst en karakter staat hij weigerig; het hoogste, edelste en beste dat hij heeft voortgebracht is in wezen niet

specifiek Fransch, maar veeleer universeel, algemeen-menschelijk in het domein van den geest, precies zooals de Grieksch-Romeinsche cultuur, die haar hare motieven leent, boven-nationaal, algemeen-menschelijk geworden is. En evenmin als de groote Fransche dichter geïnspireerd wordt door wat eigen is aan het Fransche volk of aan het Fransche land, evenmin wordt hij geïnspireerd door den godsdienst van zijn volk, het christendom. De Grieksch-Romeinsche mythologie is hem, in poëticus, vertrouwder dan de evangelische gebeurtenissen. Slechts bij gelegenheid zal hij een christelijk-religieus gedicht voortbrengen, en het is dan inderdaad ook meer een gelegenheidsgedicht, dan een vrije, ongedwongen schepping. Zijn poëtische offeranden gelden den Olympischen goden, zijn bespiegelingen over grond en zin en geest van leven en wereld steunen op een interpretatie van Grieksche mythen, zijn landschap is Hellas, en hij kent niet de boomen der Fransche ‘natuur’: beuken of eiken of berken, maar de boomen der ‘cultuur’: cypressen en ceders en myrten! En Iphigeneia is voor hem van meer belang dan Jeanne d'Arc! Alle ‘nationale’ dichters, genre Béranger of Deroulède, zijn minderwaardige figuren in Frankrijk.

Zoo ongeveer ziet Maulnier de Fransche poëzie (en de Fransche cultuur trouwens over het algemeen).

Hij erkent daarbij dat het wel eenigszins begrijpelijk is dat de Franschen vaak als epigonen zijn versleten. Maar hij protesteert tegen dat verwijt en tracht uit te leggen dat men hier den uiterlijken schijn verwacht met het wezen. Want hij ziet de Fransche cultuur niet als een imitatie van de Grieksch-Latijnsche, maar als een voortzetting van deze laatste, met andere middelen, vormen, ideeën; zij is een verrijking en een aanhoudende groei in het domein van het intellect. Intelligentie in haar superieursten vorm, fijne geestelijkheid, cultus van de Idee, sobere en scherpe formuleering van de gedachte, dit alles verwezenlijkt door dit eenig instrument, aan welks veredeling gansche geslachten hebben gewerkt, de Fransche taal, die ieder Fransch schrijver het zich tot een strengen en hoogen plicht maakt zoo correct en zoo keurig mogelijk te schrijven, ziedaar de onvergelykelijke kwaliteiten van den Franschen geest, het schoonst en zuiverst belichaamd in de Fransche poëzie. Over de Fransche middeleeuwsche literatuur is Maulnier (m.i. terecht) niet te spreken: de ‘chansons de gestes’ b.v. zijn voor hem onleesbare, vormlooze prullen. Maar ‘le premier grand siècle de la poésie Française est aussi le plus grand’*).

*) Niet zonder een zekere voldoening kan ik hier vaststellen, dat dus ook voor Maulnier de groote eeuw van de Fransche literatuur niet de ‘siècle de Louis XIV’ schijnt te zijn, maar de ‘tijd die gaat van Villon tot Montaigne’ en dat hij ook op ander gebied vaststellingen maakt betreffende het karakter van de Fransche cultuur (de lezer zal 't wellicht reeds gemerkt hebben) die niet zoozeer afwijken van zekere beschouwingen, waaraan ik hierboven reeds zoo vrij was te herinneren en waarvoor een paar Hollandsche critici mij mateloos hebben beschimpt. Cf. Het Pact van Faustus, bladz. 35-36.

Racine weliswaar zet hij 'hors paire'. Deze dichter is nu eenmaal voor alle Franschen zooiets als sacrosanct. Misschien moet men trouwens Franschman zijn om wat zij als Racine's specifieke grootheid beschouwen ten volle te verstaan en dus te waardeeren. Maar juist daardoor ontbreekt hem dan ook die universaliteit welke Maulnier voor de Fransche poëzie bij uitstek opeischt. De groote dichters van deze eerste groote eeuw der Fransche poëzie zijn voor Maulnier dan Maurice Scève, Ronsard, du Bellay, d'Aubigné, Garnier, e.a., allen vertegenwoordigers dezer 'classiciteit' in vorm en geest, waarin volgens hem het superieur karakter van de Fransche cultuur bestaat. Wat de poëzie op zichzelf genomen betreft, haar vorm, haar themata, haar inspiratie, staat hij voor het overige op een standpunt, dat ikzelf sinds welhaast twintig jaar onvermoeid verdedig. Ook voor hem is de gesloten, streng

prosodische vorm *conditio sine qua non* van alle echte poëzie. Het vrije vers, of het bijbelsche vers van een Claudel b.v., verwerpt hij, evenzeer als alle vormen van verbalisme en virtuosendom.

Slechts het vers dat getuigt van ernst, geestelijke verheffing, aristocratische voornaamheid, menschelijken en geestelijken inhoud, acht hij de moeite waard er bij te blijven stilstaan. Zeker is deze op en top Fransche geest geen paladijn van de Fransche 'esprit', althans niet in de dichtkunst! In dit verband zal men licht begrijpen, dat hij ook geen woord heeft voor die zoogenaamde 'fantaisisten', die zoo duurbaar blijken aan het hart van zekere Vlaamsche dichters. Neen, niet geestigheid, of lichtheid, of glimlachend sceptisme zijn voor hem de essentiele kenmerken der poëzie, maar wel alles wat verband houdt met 's menschen 'grands et fraternels adversaires, l'amour, le sort, la mort, la connaissance, Dieu, le mystère...' alles dus wat ik jaren geleden reeds de inspiratiebronnen heb genoemd van de 'eeuwige lyriek'.

Maar, afgezien van deze zuiver aesthetische beginselen, zijn Maulniers beschouwingen over de ondergronden van de Fransche poëzie, en dus van het Fransche cultuurleven over het algemeen, niet uitermate treffend en suggestief? Hier hebben wij een Fanschman, die, ofschoon hij zonder minachting

van het geestesleven van andere volkeren spreekt, absoluut overtuigd is van de universeele beteekenis van de cultuur van zijn land, en toch niet aarzelt te erkennen dat deze cultuur met land en volk als zoodanig niets te maken heeft. Het is alsof hij met zooveel woorden, al zinspeelde hij er nergens uitdrukkelijk op, stelling wilde nemen tegen het beginsel 'bloed en bodem' en er op wilde wijzen dat een groote poëzie, en bij uitbreiding een groote cultuur, het perfect zonder dat heeft kunnen stellen, - ja dat telkenmale een Fransch dichter het nationale als bron van inspiratie heeft aangeboord, slechts minderwaardige producten werden voortgebracht. Ver van mij dit 'humanisme', waarin Maulnier al het voortreffelijkste laat wortelen dat Frankrijk in het domein van den scheppenden geest heeft verwezenlijkt, geringschattend te bejegenen! Ver van mij zijn begrip der 'intelligence' (dat men hier door 'geest' moet vertalen, en niet door verstand) als onschatbaar sieraad van het kunstwerk te verwerpen! Maar, meent Maulnier in ernst dat andere culturen, die hij erkent veel meer dan de Fransche te wortelen in eigen nationale, volksche, historische overleveringen, de Engelsche, de Duitsche, meent hij dat ze daarom minder algemeen-menschelijke waarden opleveren, minder hebben bijgedragen tot de ontwikkeling der Europeesche cultuur, minder in het hooge teeken

staan van den Geest? Is Shakespeare minder doordrenkt van humanisme dan Racine, zijn Schiller en Goethe minder gevoed door 'cultuur' dan Corneille of Voltaire? Er moge eens een tijd geweest zijn, waarin men, geheel onder den indruk der Fransche kunstnormen, zoiets heeft kunnen volhouden. Het was de tijd, dat Shakespeare gold als 'barbaarsch'. Maar zelfs de Franschen, althans geesten van het gehalte van Maulnier, zijn daarvan nu wel teruggekeerd. Getuige het feit, dat Villon, gewis niet minder 'barbaarsch' dan de schepper van 'Hamlet', door Maulnier als de grootste wellicht van alle Fransche dichters wordt beschouwd, - niet zeer konsekvent met zijn stelling trouwens: want de gothisch gefolterde Villon is al heel moeilijk in verband te brengen met dezen geest van humanisme van Grieksch-Latijnsche herkomst, die volgens hem de Fransche cultuur bij uitstek doordrenkt. Integendeel, hij is, als gezegd, de eerste groote Fransche lyricus en tevens vrijwel de laatste, die nog geheel communieerde met de ziel van ras en volk, die nog met één voet in het oude 'Frankenrijk' stond, en voor wien 'Jehanne, la bonne Lorraine' zeker meer te beteekenen had dan de verre en vreemde Iphigeneia! Neen, het wezenlijk en van gevolgen zware verschil tusschen de Fransche poëzie (die ik verder als illustratief wil beschouwen voor het heele Fransche

geestesleven) en de Duitsche of de Engelsche is niet, dat ze, anders dan deze laatste, wortelt in een ondergrond van 'cultuur' en niet van 'natuur', maar wel, dat ze alléén maar een cultureelen voedingsbodem heeft willen hebben, terwijl de groote Engelschen en Duitschers èn cultuur èn natuur in hun scheppingsdrang hebben omvat. Door zich af te wenden van de 'natuur', anders gezegd van de in den schoot van het eigen volk levende waarden, krachten, traditiën, hebben de Franschen hun cultuur in hooge mate verarmd. Ze mogen ze verdiept, verfijnd, veredeld hebben - en ongetwijfeld zijn dit kwaliteiten waarop ze terecht trotsch mogen zijn, - ze hebben haar niettemin beperkt, niet enkel in haar motieven, maar ook in haar algemeene geldigheid. Daarom is de universaliteit van de Fransche cultuur maar schijnbaar, bestaat ze meer in den wil en de verbeelding der Franschen dan in de werkelijkheid. Wie de Franschen epigonen noemt doet hun onrecht aan; ze zijn veeleer *s c h e p p e r s* van variaties op thema's van Grieksche herkomst, zooals ook de Romeinen waren en in zoover zijn ze gewis de voortzetters van de latiniteit. Maar tot de physionomie van de Europeesche cultuur, in zoover ze *a n d e r s* is dan deze der antieken, heeft Frankrijk, na de gothiek, buiten het XIXde-eeuwsch naturalisme niet veel wezenlijks meer bijgedragen. Het heeft

zich wetens en willens van zijn eigen oorspronkelijke, 'natuur' afgewend om op een oude 'cultuur' voort te bouwen; maar het bleef hierbij te zeer bevangen in formules en conventies om, zoals b.v. de Italianen, in een weergalooze krachtsontplooiing van vier eeuwen duur, het oude met het nieuwe te verbinden, cultuur met natuur tot één groote synthese samen te voegen en een kunst voort te brengen gelijkwaardig aan deze welke haar ten grondslag ligt. En daarom ongetwijfeld, omdat de Fransche scheppende geesten een vaag humanisme hebben aangekleefd, en niet alleen zich op Grieksch-Latijnsche motieven hebben geïnspireerd (want dat deden ook de Italianen en zelfs een Rubens!) maar daarbij tevens, zij 't wellicht onbewust, de stem van ras en bloed onderdrukten, den band die hen met hun eigen grootsch verleden in de middeleeuwen bond, doorsneden en een, cultuur geworden en dus niet organisch levende, natuur in de plaats stelden van eigen land en volk (het is Maulnier die het zegt!) omdat vreemde goden en helden hen geestelijk meer boeiden dan de symbolen der eigen religie en de figuren der eigen historie, daarom heeft Frankrijk al dien tijd door, spijt een intens en ononderbroken scheppingsproces, geen gestalten kunnen voortbrengen van den rang van een Dante, een Michelangelo, een Titiaan, van een Shakespeare en een Milton, een Rubens en een

Rembrandt, een Goethe, een Schiller, een Bach en een Beethoven. Ik herhaal het, Frankrijks grootste cultuurscheppers zijn vóór zijn rassische en geestelijke breuk met den eigen volksaard te zoeken, in de bouwmeesters en beeldhouwers van Chartres en Reims, in Villon en Rabelais. En het is wel typisch, dat Maulnier, zich dapper opwerpend als paladijn van dit boven-nationaal, in een ondergrond van humanisme wortelend cultuurbewustzijn, juist bijna al datgene als minderwaardig beschouwt dat in Frankrijk van Grieksch-Latijnsche normen in vorm, geest en motieven afwijkt*).

Is ook weer zijn misprijzen voor het romantisme anders te verstaan? De poging, die toen door een Lamartine, een Hugo e.a. gedaan werd om de Fransche cultuur weer rechtstreeks te verbinden met het nationaal verleden, waarin aansluiting gezocht werd met de middeleeuwen en de gothiek weer werd 'ontdekt', brak uiteraard met den pseudo-Grieksch canon, die gedurende het classicisme als alleen zaligmakend werd beschouwd. En indien de Fran-

*) Maulnier stelt zich hier trouwens, in zijn critiek der poëzie, absoluut op hetzelfde standpunt, als b.v. Waldemar Georges, heraut van het 'atticisme français' tegenover de Fransche kunst inneemt in zijn boek 'Profits et pertes de l'art contemporain'. Cf. Het Pact van Faustus, blz. 44-46.

sche romantici ten slotte niet de groote figuren zijn gebleken die men veelal heeft gedacht dat ze waren, indien ze veelal verloren zijn geloopt in verbalisme en gezwollen pathos, dan zou dit, als gezegd, wel eens kunnen toe te schrijven zijn aan het feit, dat ze juist de aansluiting met den geest der oude nationale traditie niet hebben kunnen vinden. Te lang waren ze van de ziel der gothische middeleeuwen vervreemd, te lang had een wezensvreemde - mijnentwege super-nationale - cultuur te volkomen de eigen oude vormenwereld verdrongen, er lag een te wijde gaping tusschen het toen en het nu, dan dat in het Frankrijk der XIXde eeuw een volkomen gave en harmonische poëzie en kunst van, laten we zeggen 'Frankisch-Fransch' karakter hadde kunnen ontstaan. 'Hin ist hin, verloren ist verloren!' Dat overigens Maulnier de romantici niet enkel wegens hun wat groven vorm en hunne niet zeer kieskeurige woordenvertolligheid minachtend bejegt, maar ongetwijfeld ook wegens den niet 'humanistischen' geest van hun inspiratie, bewijst zijn geringschatting voor de zoogenaamde 'parnassiens', die hij geen woord waardig keurt. Deze dichters inderdaad, die, in reactie tegen de regelloosheid der romantici, bij uitstek vormschoon nastreefden, waren, naar den geest, gewis even romantisch als zij: wees Leconte de Lisle met zijn 'Poèmes barbares' aan Hugo niet

den weg voor 'La Légende des Siècles'? En om dezelfde reden behandelt Maulnier de symbolisten als lucht, deze neo-romantici, die, meer nog dan hun voorgangers, door een Noordsch 'klimaat' werden beheerscht en in wier rijen zooveel Fransch-schrijvende dichters van buiten Frankrijks staatsgrenzen voorkwamen, in de eerste plaats Vlamingen, dus Germanen. En ook hier moge, zuiver aesthetisch beschouwd, Maulnier's negatieve houding tegenover een Maeterlinck, een Verhaeren, een Van Lerberghe, een Samain e.d. niet ongegrond zijn, negatieve houding die zelfs in mindere of meerdere mate de grootste Fransche namen geldt, als Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, anderszijds blijft het weer een feit, dat juist deze dichters niet uitsluitend in het teeken staan van dit humanistisch cultuurbewustzijn, dat voor Maulnier het hoogste sieraad is van den Franschen geest. Dat dit tekort aan eigen, met land, ras en historisch verleden verbonden 'natuur' de latiniteit in Frankrijk belet heeft het hoogste te bereiken, terwijl anderzijds zij, die zich aan de klassieke formules ontworstelden, ten gevolge van een te lange vervreemding van het eigene, evenmin tot volle genialiteit konden uitgroeien, dit doet ons naar mijn meening den sleutel aan de hand voor deze onbekwaamheid der Franschen, spijt alle talent en zelfs allen invloed op het Europeesche cultuurleven, aan

waarlijk geniale en universeele figuren het aanzijn te geven. Dit is de prijs, die Frankrijk er voor heeft betaald de eenige erfgenaam en voortzetter te zijn, of te willen zijn, van de Grieksch-Latijnsche cultuur, de boete a.h.w. om totaal aan eigen volksaard, hoe vermengd wellicht ook, maar in kern, althans in het Noorden langen tijd Germaansch gebleven, den rug te hebben toegekeerd.

Niet zeldzaam nochtans zijn de Fransche denkers, die zich van hun Germaansche afstamming bewust zijn. Is zelfs de vader der hedendaagsche rassen-theorie geen Franschman? Maar Gobineau en zijn opvolgers bleven roependen in de woestijn. De vervreemding bleek reeds te groot en te langdurig. Liever luisterde men natuurlijk naar Fustel de Coulanges, door wien de Noordsche volkeren als geheel onhistorisch en barbaarsch werden beschouwd en die alle Europeesche cultuur van Griekenland en Rome afleidde. Tot deze laatste theorie was Frankrijk sinds eeuwen voorbereid, het gansche cultuurstreven was er op gericht klassieke waarden en normen over te nemen, men kende trouwens slechts dèze alleen en alles wat niet aan Helleensche en Latijnsche bronnen ontwelde, alles wat, in aansluiting daarmee, niet 'Fransch' was, werd minderwaardig geacht en was bovendien in de nevelen van het onbekende gehuld. Hoe zou dan een

Gobineau op vruchtbaren bodem hebben kunnen zaaien, hij die, opeens, betoogde, dat Griekenland tot een onherroepelijk verleden behoorde, uitsluitend ‘cultuur’ was geworden en trouwens reeds twintig eeuwen geleden was opgeslurpt en vervangen geworden door de Romeinsche wereld, die zelf weinig cultuurscheppend bleek en spoedig decadent werd? In het moderne Europa van Latijnsche cultuur te spreken leek hem derhalve onverantwoord. Al het nieuwe dat Europa sinds den ondergang van het Romeinsche rijk had voortgebracht was volgens hem te danken aan de aanbengsten van bloed en scheppingskracht van het Noordsche ras, trouwens óók in het oude Griekenland! het blauwoogige en blondharige, dat hem superieur aan alle andere rassen voorkwam. En hoe grooter het gehalte aan Noordsch-Germaansche elementen in de moderne Europeesche volkeren, hoe grooter hun creatief vermogen. Een gemengd ras verliest zijn cultuurvormende mogelijkheden niet. Een volk, uit gemengde, maar verwante rassen bestaande, levert zelfs bij uitstek de praemissen op voor een bloeiend geestesleven, meer zelfs dan een geheel zuiver ras. Voorwaarde echter is, dat de kern, de substantie van het ras, behouden blijve. Een volk ontaardt, als het zijn substantie verliest.

Men zou moeten blind zijn, daarin niet een waar-

schuwing aan Gobineau's eigen volk te zien. Al heeft hij zijn vrees wellicht niet ondubbelzinnig uitgesproken, alles laat toe te vermoeden, dat deze scherpzinnige geest heeft ingezien, dat het Fransche volk op den duur zijn raskern zou inboeten. Want na het verlies van de Germaansche taal, het Germaansch bewustzijn, het Germaansch karakter zou de laatste etappe in deze afwikkeling wel eens het verlies van de Noordsche ras-substantie kunnen geweest zijn en daarmee gepaard een inzinking van de geestelijke en creatieve krachten. Was dit proces in Frankrijk, vooral sinds den wereldoorlog, reeds begonnen? Ik waag het niet, onvoorwaardelijk zulks te bevestigen. Slechts na jaren, eeuwen wellicht, vare zoo iets vast te stellen. Maar dat daarvan reeds enkele symptomen aanwezig waren lijkt mij buiten kijf. De daling van het intellectuele peil, zich weerspiegeland in den achteruitgang der wetenschappen, de verslapping der creatieve krachten, gekenmerkt door de totale afwezigheid eener noemenswaardige nieuwe lyriek in de jongste tien à vijftien jaren, door het spitsvondig byzantinisme der romanliteratuur, door het grillig snobisme van een grenzeloos overshatte, in den grond verziekte schilderkunst door Joodsche invloeden overwoekerd, dit alles zijn evenveel bedenkelijke verschijnselen, waartegen met kracht te reageeren de taak van het Frankrijk van

morgen zal zijn, wil het zijn cultuur niet totaal zien vervallen. Dat de plastiek er met Maillol, Despiau, Poirier e.a. steeds een krachtig leven leeft, is gewis een hoopgevend teeken.

Intusschen, deze sculptuur beantwoordt weer geheel aan het Grieksch-Latijnsche kunstideaal. Dit vermindert haar waarde niet als zoodanig en we zullen niet van epigonendom gewagen. Maar toch moeten wij hier de vraag stellen: Is het Frankrijk totaal onmogelijk geworden geestelijk en creatief met zijn Frankisch verleden aan te sluiten? Zal het nooit meer den weg hervinden naar de oerbronnen van zijn diepste 'volksdom'? Zal het zijn huidig Latijnsch bewustzijn niet kunnen vervangen door een Germaansch en aldus wellicht weer zijn Germaansch karakter veroveren? Evenveel vragen, die voorloopig zonder antwoord moeten blijven. Maar zeker is, dat de bases voor dezen ommekeer in Frankrijk zijn gelegd. De taal kan een groote struikelsteen zijn, maar is wellicht toch geen onoverkoombare hinderpaal. De Franschen dienden te beginnen met hun geschiedenis anders te leeren. Ze dienden zich te ontmaken van het waandenkbeeld, de erfgenamen der antieke cultuur te zijn, de hoeders van den Latijnschen geest. Laten zij zich het welhaast profetisch woord van Bazalgette herinneren: 'il nous faut délatiniser ou mourir', Bazalgette, die in het voet-

spoor van Gobineau, zich niet schaamde 'barbaar' te zijn, maar in het 'barbaarsche' al het nieuwe en levenwekkende prees, dat de post-antieke Europeesche cultuur heeft voortgebracht, - ook op Frankrijks bodem. En er waren nog zooveel anderen in Frankrijk, die niet aarzelden de geweldige beteekenis van de Germaansche veroveringen te erkennen. Met trots sprak Chateaubriand van zijn 'ancêtres germaniques' en ook Renan ried aan 'Restons Germains et Celtes'. Geschiedkundigen als Michelet - groot bewonderaar der gothische kunst! - en Saint-Marc Girardin schreven onbewimpeld dat de invallen der Barbaren de oude verzwakte wereld hebben vernieuwd en weer jong en krachtig leven ingespoten, terwijl Montalembert vaststelde, dat zelfs het christendom door het Romeinsche rijk in zijn val zou zijn meegesleurd geworden, indien de Germaansche volkeren het van dien ondergang niet hadden gered.

Gewis, al deze schrijvers waren figuren van het romantische tijdvak, maar dat neemt niet weg dat hun Germaansch bewustzijn althans ten deele was ontwaakt. In hun geschriften vindt het Fransche intellect de basis waarop het alvast voort kan bouwen, om een grondig herzien beeld van Frankrijks geschiedenis uit te werken. Het nog nalevend Germaansch bewustzijn dat daaruit spreekt wakkere

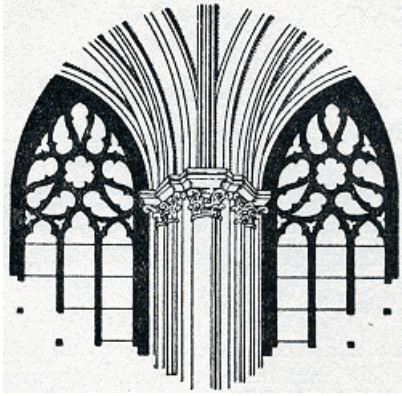
het aan bij zijn jongere geslachten, het verdringe, althans in zekere mate, dezen uitsluitend naar het Latijnendom gerichten hang, waarbij het zijn Frankische voorvaderen vergat, die zich nog tot in de XIIIde eeuw aan het Latijnendom weinig gelegen lieten liggen en op wier geniale scheppingen het Fransche volk nochtans weer zoo fier is geworden. De vaderlandsliefde, getuigt Goethe, vervalscht de geschiedenis. Wat dan gezegd van de karikatuur der vaderlandsliefde, het bekrompen chauvinisme van een Lavissee en een Bainville? Frankrijk ga nu eindelijk eens bij anderen te rade voor de studie zijner geschiedenis. Maar niet alleen hun nationale, ook hun cultuurgeschiedenis deden de Franschen goed te herzien. Wat Maulnier gedaan heeft voor de poëzie van zoogenaamde Grieksch-Latijnsche inspiratie, dat zou ook kunnen ondernomen worden voor de poëzie van het 'andere' Frankrijk, waarvan het substraat onmiskenbaar het oer-eigen land en volk uitmaakt, zonder dat het daarom tot het peil van het minderwaardige populaire vervalt, voor de poëzie van het Fransche landschap en van het 'kruipende' Noordsche bloed in het diepst der Fransche aderen, waarin de machtige drang der gothiek leeft - of herleeft, waarin geen poëtische offeranden worden gebracht aan Olympische goden, maar waarin de symbolen van het christendom in de

sferen der hoogste poëzie worden geheven, terwijl voor het overige deze poëzie niet minder dan de andere, die Maulnier huldigt, van een hoogen vorm van intelligentie, van een cultus der Idee getuigt, al is dit humanisme ‘modern’ wellicht in tegenstelling met het klassieke, dat Maulnier in poëtici alleen zaligmakend acht. Ongetwijfeld, bijna drie eeuwen zouden voor een dergelijke bloemlezing niets anders zijn dan poëtisch braakland, deze drie eeuwen, waarin Frankrijk cultureel volkomen zijn Germaansche herkomst vergeten was. Maar ze zou alvast kunnen beginnen met Villon, dien Maulnier ten onrechte als illustratief voor zijn interpretatie opeischt, - en van de XIXde eeuw af zou de romanische periode toch wel wat meer aan superieur poëtische waarden kunnen opleveren dan Maulnier wil doen gelooven. De heele Hugo is niet te verwerpen, en minder nog Vigny, die, samen met den eenigen romanticus, dien hij de aandacht waardig keurt, Gérard de Nerval, (bewonderaar van Duitschland en vertaler van den Faust!) in deze anthologie van ‘Germaanschen geest’ op hun plaats zouden zijn. En hoeveel voortreffelijke gedichten van de gesmade symbolisten zouden op de Fransche poëzie geen heel ander licht werpen, hoe zou, daarnaast, het werk van Baudelaire, Rimbaud, en natuurlijk van Verlaine, den Villon der XIXde eeuw, niet aanleiding kunnen

zijn tot beschouwingen over inspiratiebronnen der Fransche poëzie, regelrecht tegenovergesteld aan deze, welke Maulnier vooropstelt. En Péguy? Niet het minste recht heeft Maulnier, van zijn standpunt uit, dezen bij uitstek 'nationalen' dichter in zijn bloemlezing te vertegenwoordigen. Want letterlijk niets van wat hij kenschetsend en superieur acht in de Fransche dichtkunst is bij Péguy terug te vinden, den heraut, met breed-romantische allures, van de middeleeuwsche kathedralen, van de eigen vaderlandsche geschiedenis, van het Fransche christendom, de Fransche traditioneele burger- en familie-deugden, den zanger van Jeanne d'Arc! En ongeveer hetzelfde geldt voor Claudel, dien hij weliswaar in zijn bloemlezing niet opneemt (wegens zijn Bijbelsch vers, omdat hij meent enkel met fragmenten aan dit werk geen voldoende recht te kunnen laten wedervaren) maar bij wiens poëzie hij in zijn inleiding toch lang blijft stilstaan, al beantwoordt ze in haar geest evenmin als in haar vorm aan de constanten, die Maulnier als kenschetsend voor de Fransche dichtkunst opnoemt. - Ongetwijfeld, een dergelijke bloemlezing zou nauwelijks de juistheid van Maulnier's fundamenteele stellingen aan het wankelen brengen; in haar geheel gezien, en meer den geest en de richting van den Franschen cultuurwil in acht genomen dan, somwijlen, de resultaten, is zijn inter-

pretatie onaanvechtbaar. Ze zou enkel bewijzen, dat, spijt alles, oeroude rasatavismen in Frankrijk zijn blijven voortleven, dat het Germaansche bloed nog heeft gekropen waar het niet gaan kon en dat trots alles, ook de moderne Fransche cultuur niet zoo totaal van latiniteit is doordrenkt als men veelal meent. En menig toppunt dier cultuur, althans op het gebied der poëzie, in het Frankrijk der jongste honderd jaar, was Fransche kunst, - n'en déplaise à Maulnier - niet van Grieksch-Latijnsch, maar van Frankisch karakter en herkomst. Met deze aloude, en toch blijkbaar nog sterk, zij 't ook maar sporadisch nalevende rassische krachten uit een ver en vergeten, zooniet versmaad verleden weer aan te knopen is, in het teeken van den angebroken nieuwen tijd van Germaansche praegnantie, wellicht de taak van het Frankrijk van morgen. Wil het zijn nederlaag weer te boven komen, wil het een geheel nieuw leven beginnen, dan trachte het zich, zooals Bazalgette aanried, te 'ontlatijnschen', wat zeker naar geest, aanleg en sympathieën bedoeld is. Het stelle zich weer onbeschroomd open voor de levenwekkende krachten die het Germanendom over Europa uitstort, het herkenne daarin een deel, het beste deel wellicht, van zichzelf, dat het veel te uitluitend en te roekeloos tegen vreemde waarden heeft uitgewisseld. Het vinde de juiste doseering

tussen het Latijnsche en het Germaansche element in zijn wezen en schatte dit laatste naar zijn waarde en beteekenis, ook voor het eigen volksche en nationale leven, - tenzij dat dit alles niet meer mogelijk was, tenzij dat, naar het woord van Péguy, 'rien ne se remonte et tout se redescend'.

[advertentie]

[advertentie]